

Katja Škrubej

IGOR ROSINA, STANOVSKI TOVARIŠI IN ODVETNIŠKA ZBORNICA MED OBLASTJO IN AVTONOMIJO 1944–1947

Uvod

Življenje in delo dr. Igorja Rosine, v predvojnih letih v veliki meri posvečeno političnemu udejstvovanju, je postalo za kratek čas po vojni posebej tesno prepleteno z usodo njegove stanovske organizacije. Zaradi tega sem ga želela v izbranem obdobju 1944–1947 predstaviti predvsem v povezavi s težkim položajem Odvetniške zbornice⁴²² kot institucije in s politično občutljivim položajem njenih članov. Vpogled v to problematiko je omogočilo zlasti gradivo iz zborničnega arhiva,⁴²³ ki je ostalo širši strokovni javnosti po mojem mnenju do sedaj

⁴²² Gradivo iz zborničnega arhiva priča, da je med obema vojnama uradno ime odvetniške zbornice, ki je nadomestila Odvetniško zbornico Kranjske, njen okoliš pa ustrezno razširila, Odvetniška zbornica v Ljubljani, alterniralo z imenom Advokatska komora v Ljubljani. V prvem letu delovanja v Kraljevini SHS občasno najdemo tudi vsebinsko smiselno samopoimenovanje Odvetniška zbornica za Slovenijo. – Čeferin, *Odvetniška zbornica*, str. 50. Sama bom v tej razpravi uporabljala ime Odvetniška zbornica (v Ljubljani).

⁴²³ Za pomoč v začetni fazi orientacije, iskanja in razvrščanja gradiva v arhivu zbornice se zahvaljujem zgodovinki Mirjam Sedeljšak.

premalo znano.⁴²⁴ To je tudi razlog, da sem razpravo lahko zasnovala na podlagi vrste listinskih virov,⁴²⁵ ki jih strokovna in znanstvena literatura⁴²⁶ še ni posebej obravnavala.

Izbor raziskovalnih vprašanj sem uredila okoli treh osišč, tj. treh sklopov vprašanj, na katere sem v zaključku oblikovala nekaj možnih odgovorov.

(1) *Razmerje nove oblasti do Igorja Rosine*. Ali je bil odvzem odvetništva Igorju Rosini spomladi leta 1947 posledica kakšnega posebnega individualizirane razloga? Ali in kako se ta morda razlikuje od tistih, na katere se je sklicevala odločba o odvzemu odvetništva? Ali je mogoče natančneje opredeliti glavne faze procesa oddaljevanja Igorja Rosine iz krogov blizu oblasti, katerim je kot vodja štajerske podružnice Komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev pri SNOS in kasneje pri Vladi LRS pravzaprav pripadal od 1944,⁴²⁷ in jih vpeti v širšo sliko dogajanja?

(2) *Razmerje nove oblasti do njegovih stanovskih tovarišev*.⁴²⁸ Koliko je bilo stanovsko tovarištvo kot odraz posebnega tradicionalnega načela internega delovanja odvetnikov (še) relevanten dejavnik nasproti načrtom in dejanskim posegom nove oblasti v usode konkretnih odvetnikov? Koliko so k temu pripomogle stare politične, institucionalne (pripadnost odvetniškemu cehu) in osebne lojalnosti znotraj in zunaj zbornice?

424 Gradivo zbornice je bilo v skladu z arhivsko stroko prvič relativno urejeno šele v letu 2013. – Razdrih, Gradivo, str. 33–34. Za zadovoljivo in zlasti zanesljivo ureditev bi bilo dokumente znotraj posameznih tehničnih enot (škatel) treba ošteviliti in njihovo vsebino izčrpnje popisati. Žal za arhivsko gradivo zbornice tudi v letu 2013 ni bila vzpostavljena enotna temeljna oznaka (signatura). Sama se bom držala oznake, ki jo je za potrebe svoje razprave ob 100. obletnici zbornice v svoji odlični razpravi o zgodovini odvetništva in zbornice na Slovenskem uporabil Sergij Vilfan – AOZ. – Vilfan, *Odvetništvo*, str. 373–448, npr. 391. Naj opozorim, da so avtorji večine razprav, ki so črpale iz tega arhiva, tudi v tistih, objavljenih po 2013, gradivo citirali zelo na splošno, na primer »zavitek 1945/1946«. Prim. spodaj, op. 429.

425 Velik del gradiva, sedaj razporejenega po tehničnih enotah (škatlah), predstavljajo dokumenti iz poslovanja zbornice, tj. iz komunikacije organov zbornice s člani, med zborničnimi organi samimi, zlasti pa tudi iz komunikacije s pravosodnimi organi in z organi oblasti. Pri raziskovanju za potrebe te razprave se mi je večkrat postavilo vprašanje, kaj je v določenem primeru original, kaj kopija, pri gradivu iz obravnavanih let 1944–1947 pa tudi vprašanje verjetnih »čiščenj« arhivskega gradiva.

426 Čeferin, *Odvetniška zbornica*; Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*; Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*; Melik, *Skriti zakladi*; Jeraj, Melik, *Kazenski proces*; Mally, *Slovenski odpor*.

427 Za referenta te komisije je bil postavljen 1. 8. 1944. Tako Šnuderl, *Slovenski odvetniki*, str. 509.

428 Izraz »tovariš« so odvetniki v komunikaciji med seboj uporabljali tradicionalno, nič drugače od drugih predvojnih združenj, katerih člane sta med seboj povezovali stanovska solidarnost in etika. Velik del gradiva o tekočem poslovanju zbornice predstavljajo dopisi iz vsakodnevnega poslovanja med odvetniki in ti se pogosto začnejo z »dragi prijatelj in tovariš«. Na enem od dopisov vodje zbornice, tj. delegata Ministrstva za pravosodje, ki je maja 1945 prevzel zbornične posle, odvetnika dr. Janka Lavriča, iz junija 1946 pa lahko preberemo, da je svojega spoštovanega kolega nagovoril celo z »velecenjeni gospod tovariš«. – AOZ, š. 69, mapa 1946. Prim. spodaj, op. 491 in fotografijo dokumenta na naslednji strani.

ADVOKATSKA ZBORNICA V LJUBLJANI

Štev. 388/46

V Ljubljani, dne 1. junija 1946.

Velecenjeni gospod tovariš !

Na Vaš dopis z dne 29. maja t.l. Vam sporočam :

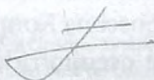
Nisem v stnu Van kot delegat pri Zbornici ali pri Penzijskem fondu pomagati Van do tega, da pridete do pisalnega stroja ali vsaj do kredita za nabavo istega. V tem pogledu se obrnite na pristojno oblast.

Glede uradnih dni pa Van sporočam, da je še vedno v veljavi zakon o advokatih z dne 27. marca 1929, sliši pa se, da bo novi zakon o odvetnikih v kratkem sprejet.

Smrt fašizmu - svobodo narodu !

Delegat Ministrstva za Pravosodje :

Dr. LAVRIČ Janko.

Izraz »tovariš« so odvetniki v komunikaciji med seboj uporabljali tradicionalno, nič drugače od drugih predvojnih združenj, katerih člane sta med seboj povezovali stanovska solidarnost in etika. (AOZ, š. 69, mapa 1946. Posnel: Boštjan Novak)

(3) *Razmerje nove oblasti do zbornice kot institucije.* Koliko lahko v obravnavanem obdobju govorimo o (dis)kontinuitetah, formalnih ali le dejanskih, v položaju zbornice v novem oblastnem sistemu v primerjavi s starim, ob upoštevanju predpostavke, da je vsebina starega instituta včasih samo preimenovana z novim izrazom? Kakšen je bil prevzem zbornice s strani nove oblasti leta 1945 in ali je v obstoječi literaturi ustrezno prikazan,⁴²⁹ konkretno, ali je postavitev delegata kot nadzornega organa zbornice v Sloveniji res pomenila prelom s tradicionalnim vodenjem zbornice? Ali je delegat res »Neodvisno od le-tega (starega imenika odvetniške zbornice, op. K. Š.) in bolj ali manj skrito pred očmi javnosti« sestavljal »posebne sezname odvetnikov«?⁴³⁰

429 Melik, *Skriti zakladi*, str. 96. Monografija o procesu proti t. i. Nagodetovi skupini zbornično gradivo na primer upošteva izredno splošno, brez navedb konkretnih dokumentov, npr. v op. 526 in 527 kar »Arhiv Odvetniške zbornice v Ljubljani, 1945–1947«. – Jeraj, Melik, *Kazenski proces*, str. 144. Od leta 2013 je gradivo iz teh dveh let razporejeno v najmanj tri tehnične enote in znotraj njih v več map.

430 Jeraj, Melik, *Kazenski proces*, str. 144; Melik, *Skriti zakladi*, str. 96. Prim. spodaj op. 501 in 542.

Pri takšni trojni zasnovi seveda nujno nastopi nevarnost vsaj delnega vsebinskega prekrivanja, a njen glavni namen, ki je v izčiščenju pogledov z več zornih kotov s ciljem kontekstualizirati različne vloge in položaj Igorja Rosine v obravnavanem obdobju, po mojem mnenju takšno nevarnost odtehta.⁴³¹

Razprava je v svojem jedru razdeljena v več vsebinskih sklopov, kolikor je mogoče upoštevajoč kronologijo, pri čemer začnem z najbolj drastičnim ukrepom, to je z odvzemom odvetništva leta 1947 ter z možnimi razlogi zanj. Ker sem v zborničnem arhivu že takoj na začetku raziskovanja nepričakovano našel na gradivo v zvezi z Igorjem Rosino, ki prča o njegovi vpetosti v proces povojne vzpostavljanja zbornice in prečiščevanja imenika odvetnikov v procesu t. i. vidiranja legitimacij, se v nadaljevanju razprave vrnem v leto 1944 in začnem predstavljati gradivo o Igorju Rosini v tem kontekstu.

Odvzem pravice do odvetništva marca 1947

a. *O pravnih podlagah in političnem ozadju: začetek ali zaključek procesa čiščenja članstva?*

V mesecu marcu 1947 je posebna Komisija za presojo pravice do odvetništva odvzela Igorju Rosini⁴³² in še osemintridesetim odvetnikom pravico do opravljanja odvetniškega poklica. Komisijo je imenovala vlada Ljudske republike Slovenije 10. januarja istega leta, in sicer na podlagi 69. člena Zakona o odvetništvu, sprejetega 18. decembra 1946.⁴³³ Zakon je v tem členu predvidel ustanovitev komisij, ki »če u roku od tri mesece donijeti rješenje o tome koji od dosadašnjih advokata zadržavaju pravo na vršenje advokature u smislu propisa ovog zakona«, za vse republike⁴³⁴ in za avtonomno pokrajino Vojvodino pri njihovih vladah, pritožbe zoper njihove odločitve pa je v petnajstih dneh dopustil na vrhovna sodišča republik in pokrajine Vojvodine. Slovenska vlada je v takšno komisijo v Sloveniji imenovala dr. Helija Modica⁴³⁵ kot predsednika in člane

431 Naj opozorim, da bom na nekaj nadaljnjih vprašanj, ki so se mi ob ukvarjanju z rekonstrukcijo dogajanja na temelju arhivskega gradiva sproti zastavljala, a so vsaj zaenkrat ostala brez odgovora, opozarjala v sprotih opombah. Prav tako bom v opombah na nekaj točkah sproti opozorila na vzporeden, a precej drugačen razvoj dogajanja na osnovi istih pravnih podlag v tem obdobju v Srbiji, s čimer bo prišel do izraza zanimiv primerjalnopravni vidik, ki bi ga v prihodnih raziskavah kazalo ustrezno poglobiti in razširiti. Gl. op. 487–489.

432 V odločbi v zadevi Igorja Rosine je navedeno, da je komisija sprejela svojo odločitev »na svoji nejavni seji [...] 20. 3. 1947«. – AOZ, osebna mapa Igorja Rosine. O nazornem opisu vzdušja zoper odvetnike starega kova, ki ga je oblast v javnosti s pomočjo časopisov ustvarjala mesece pred tem, gl. poglavje Igor Rosina v očeh povojne oblasti.

433 Zakon o odvetništvu, sprejet 18. 12. 1946, *UL FLRJ* 102-1946.

434 Ali so bile takšne komisije v drugih republikah in v Vojvodini potem tudi res ustanovljene in kako je bilo z njihovim delovanjem, je vprašanje, ki bi ga kazalo v prihodnje še raziskati.

435 Dr. Heliodor (Heli) Modic je bil pravnik, tudi odvetnik, po koncu vojne pred nastopom funkcije v tej komisiji od pozne jeseni 1945 med drugim član juridične komisije Centralnega komiteja KPS, član na novo

dr. Borisa Kocijančiča,⁴³⁶ takrat pomočnika notranjega ministra, in dr. Kostjo Konvalinko, pomočnika javnega tožilca.⁴³⁷

V arhivu Odvetniške zbornice je razen individualnih odločb komisije, ki so ohranjene praviloma v osebnih mapah odvetnikov, v zvezi s tem ohranjenih le še nekaj dokumentov. Ohranjeni pa niso v ovoju, naslovljenem »Komisija za presojo pravice opravljanja odvetništva«, ki je skoraj prazen,⁴³⁸ pač pa na različnih drugih mestih. Med njimi so najbolj pomembni trije: dokument s seznamom vseh odvetnikov, ki jim je komisija odvetništvo potrdila,⁴³⁹ dokument s seznamom 39 odvetnikov, ki jim ga ni, skupaj z že določenimi prevzemniki njihovih odvetniških pisarn, datiran s 15. majem 1947,⁴⁴⁰ in pa verjetno najzanimivejši dokument, ki glede na dosedanje literaturo prispeva nov pomemben detajl in je edini ohranjen prav v ovoju z imenom komisije.⁴⁴¹ Vsebina tega dokumenta namreč dokazuje, da Vrhovno sodišče ni zavrnilo pritožb vseh dvaintridesetih odvetnikov, kolikor se jih je zoper odločbo komisije o odvzemu odvetništva pri-

ustanovljenega disciplinskega sodišča slovenske vlade januarja 1946, že decembra 1945 pa je bil dodeljen tudi slovenskemu Vrhovnemu sodišču. Kot ugotavlja Jera Vodušek Starič v svojem delu *Prevzem oblasti*, je bil od januarja 1946 tudi predsednik posebnega senata tega sodišča za dejanja špekulacije, sabotaže, kraje in zlorabe. Slednji je bil ustanovljen povsem na novo, in sicer na podlagi posebne uredbe ministra za pravosodje pri zvezni vladi z dne 29. 12. 1945, s čimer je ta izpolnil neposredno zahtevo politbiroja CK KPJ o namenjanju večje pozornosti takim pojavom. Pred tem senatom se je pozimi in spomladi leta 1946 nato zvrstilo več sodnih procesov v zadevah zatrjevanih špekulacij, povečini proti malim trgovcem in obrtnikom iz raznih koncev Slovenije, med katerimi jih je bilo več obsojenih na smrt z ustrelitvijo, kazen pa je bila tudi izvršena. Gl. Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*, str. 386, 497, 415–423, zlasti 418. Prim. Žužek, *Slovenski odvetniki*, str. 526; Šnuderl, *Slovenski odvetniki*, str. 508.

Ob reorganizaciji vlade LRS oktobra 1948 je dr. Heli Modic nadomestil dr. Jožeta Pokorna, krščanskega socialista, na mestu ministra za pravosodje, s čimer je dobil tudi vsa zakonska nadzorstvena pooblastila nad zbornico, med drugim tudi potrjevanje vpisov, ki jih zbornica prehodno odobri, v njen imenik. V tej vlogi leta 1951 ni potrdil ugoditvenega sklepa Zbornice, na katero je Igor Rosina po redni poti naslovil prošnjo za ponovni vpis. Gl. AOZ, osebna mapa I. Rosine.

Leta 1944 je bil Heli Modic med tistimi odvetniki, ki jih je odvetniška zbornica zaradi hudega pritiska nemških okupacijskih oblasti 7. 3. 1944 izbrisala iz svojega imenika. – AOZ, š. 69, mapa 1946.

436 Podpisi vseh treh so na vsaki od odločb komisije, na primer tudi na odločbi, s katero se odvetništvo odkloni Igorju Rosini. Gl. AOZ, osebna mapa Igorja Rosine.

437 Posebnega fonda z gradivom o tej komisiji v arhivu RS med drugimi komisijami Vlade v tem obdobju kljub pomoči skrbnic relevantnega arhivskega gradiva nisem našla.

438 AOZ, š. 70, ovoj »Komisija za presojo pravice do opravljanja odvetništva«.

439 AOZ, š. 69, mapa 1946.

440 AOZ, š. 70, ovoj z glavo »Advokatska komora v Ljubljani, št. 208/46«, »Vidirane legitimacije prejeli«, z dne 2. 4. 1946.

441 Dokument vsebuje krajši seznam štirih odvetnikov, ki jim je Vrhovno sodišče njihovo pritožbo zoper odločbo komisije rešilo pozitivno, in daljši seznam osemindvajsetih odvetnikov, med katerimi je tudi dr. Rosina, ki jim je ni. Dokument je datiran s 3. 7. 1947, ne vsebuje pa nobenega žiga in tudi ne pošiljateljeve ali prejemnikove naslovne glave, tako da provenienca tega konkretnega seznama ni jasna. Domnevam, da je to kopija originala, ki so ga z Vrhovnega sodišča dostavili Odvetniški zbornici za potrebe sklica ustanovnega občnega zbora zbornice 26. 7. 1947. Gl. AOZ, š. 70, ovoj Komisije za presojo pravice do opravljanja odvetništva (ovoj sam je zelo slabo ohranjen in razen tega seznama ter kopije predvojnega tiskanega izpisa iz imenika odvetnikov v obliki knjižice na dan 4. 4. 1940, očitno večkrat uporabljenega oz. ročno dopolnjenega med vojno, in še nekaj podobno uporabljenih tiskanih in spetih izpisov iz imenika zbornice iz petdesetih let drugega ne vsebuje).

ADVOKATSKA ZBORNICA V LJUBLJANI

Štev. 269/47.....

Ljubljana, dne 15. maja 1947.

Odklonjeni :

Prevzemniki :

1) Dr. Ažman Josip, Ljubljana	Čobal Josip, Ljubljana
2) " Kamušič Josip, Ljubljana	dr. Pavlič Rado, Ljubljana
3) " Kuhelj Karl, Ljubljana	Čobal Josip, Ljubljana
4) " Korun Milan, Ljubljana	
5) " Majaron Ferdinand, Ljubljana ... "	Grosman Vladimir, Ljubljana
6) " Oblak Ciril, Ljubljana	Šubic Milan, Ljubljana
7) " Peršin Aleš, Ljubljana	Pavlič Rado, Ljubljana
8) " Prener Ljuba, Ljubljana	Lokar France, Ljubljana
9) " Smodej Dušan, Ljubljana	Čobal Josip, Ljubljana
10) " Urbanc Anton, Ljubljana	Koder Fran, Ljubljana
11) " Žužek Bogdan, Ljubljana	Petrovič Jakov, Ljubljana
12) " Trampuž France, Kamnik	Malnič Fran, Domžale
13) " Žvokelj Dominik, Kamnik	Malnič Fran, Domžale
14) " Tavčar Ante, Rakek	" Grosman Vladimir, Ljubljana
15) " Sajovic Ivan, Kočevje	Hafner Milan, Ljubljana
16) " Drnovšek Janko, Brežice	" Zdolšek Josip, Brežice
17) " Ivanetič Franjo, Novo mesto	Bučar Josip, Novo mesto
18) " Jagodič Karol, Velike Lašče	Ludvik Ferdo, Ljubljana
19) " Juvan Alojzij, Maribor	" Slokar Karl, Maribor
20) " Kapus Vladiboj, Maribor	" Kumbatovič Filip, Maribor
21) " Leskover Josip, Maribor	" Bergoč Jože, Maribor
22) " Lipold Franjo, Maribor	Krulo Franjo, Maribor
23) " Moškon Stanko, Rače pri Mariboru	Cvetko Franjo, Maribor
24) " Ravnik Rudolf, Maribor	Cvetko Franjo, Maribor
25) " Reisman Avgust, Maribor	" Škapin Karl, Maribor
26) " Rosina Igor, Maribor	" Bergoč Jože, Maribor
27) " Stefanovič Danilo, Maribor	" Slokar Karl, Maribor
28) " Tomšič Franjo, Maribor	" Bergoč Jože, Maribor
29) " Cvetko Anton, Murska Sobota	" Kumbatovič Filip, Maribor
30) " Hribernik Josip, Murska Sobota..	" Kumbatovič Filip, Maribor
31) " Senčar Dušan, Prevalje	" Bergoč Jože, Maribor
32) " Fermevc Ivan, Ptuj	" Remec Alojzij, Ptuj
33) " Sluga Jurij, Ptuj	Tobias Ivan, Ptuj
34) " Šalamun Franjo, Ptuj	" Horvat Anton, Ptuj
35) " Mejak Ervin, Celje	" Kloar Fran, Celje
36) " Ogrizek Anton, Celje	" Kloar Fran, Celje
37) " Orožen Milan, Celje	" Lovrec Mirko, Celje
38) " Vrečko Dragotin, Celje	" Goričan Alojz, Celje
39) " Dobovišek Rudolf, Celje	" Karlovšek Josip, Celje.

Seznam 39 odklonjenih odvetnikov s strani Komisije za presojo pravice do odvetništva
z dne 15. maja 1947 s seznamom prevzemnikov njihovih pisarn.

(AOZ, š. 70. Posnel: Boštjan Novak)

Ljubljana, dne 3. julija 1947.

Vrhovno sodišče Ljudske republike Slovenije

v Ljubljani :

Pritožbi se ugoti :

1. Dr. OBLAK Josip C.
2. KAPUS Vladiboj
3. " TOMŠIČ Fran
4. " FERMEVC Ivan.

Pritožbi se zavrne :

1. JAGODIČ Karol, Velike Lašče
2. Dr. JUVAN Alojzij, Maribor
3. " KAMUŠIČ Josip, Ljubljana
4. " ŽUŽEK Bogdan, Ljubljana
5. " REISMAN Avgust, Maribor
6. " SALAMUN Franjo, Ptuj
7. " PRENNER Ljuba, Ljubljana
8. " OROŽEN Milan, Celje
9. " ŽVOKEJ Dominik, Kamnik
10. " DOBOVIŠEK Rudolf, Celje
11. " BRNOVŠEK Janko, Brežice
12. " RAVNIK Rudolf, Maribor
13. " HRBANC Anton, Ljubljana
14. " TAVČAR Ante, Rakek
15. " SAJOVIČ Ivan, Kočevje
16. LESKOVAR Josip ml., Maribor
17. " TRAMPUŽ France, Kamnik
18. " ROSINA Igor, Maribor
19. " SENČAR Dušan, Prevalje
20. " SLUGA Jurij, Ptuj
21. " MAJARON Ferdinand, Ljubljana
22. MOŠKON Stanko, Rače pri Mariboru
23. " STEFANOVIČ Danilo, Maribor
24. " LIPOLD Franjo, Maribor
25. " PERŠIN Aleš, Ljubljana
26. HRIBERNIK Josip, Murska Sobota
27. " IVANETIČ Franjo, Novo mesto
28. " VREČKO Dragotin, Celje.

Seznam odvetnikov z dne 3. julija 1947, katerih pritožbe je Vrhovno sodišče zavrnilo kot tudi tistih štirih, katerih pritožbam je ugodilo.

(AOZ, š. 70, mapa Komisije za presojo. Posnel: Boštjan Novak)

tožilo, kot je na primer menil Peter Čeferin,⁴⁴² pač pa je štirim pritožnikom⁴⁴³ odvetništvo vrnilo. Odločbe, ohranjene v osebnih mapah, ugoditvenih razlogov ne navajajo.⁴⁴⁴ Igorju Rosini, ki se je zoper odločbo komisije prav tako pritožil, a se je še pred odločitvijo Vrhovnega sodišča, kakršnakoli bi ta že bila, sam odpovedal odvetništvu,⁴⁴⁵ sodišče odvetništva ni vrnilo.

Za ohranitev statusa vpisanega v zbornični imenik in s tem za opravljanje odvetniškega poklica je bilo že v prvem letu po vojni potrebno t. i. začasno »vidiranje legitimacij«, ⁴⁴⁶ o čemer več v nadaljevanju. To je bila ena od glavnih nalog, zaupanih t. i. delegatom ali komisarjem, ki so bili z ukazom predsednika Narodnega komiteta osvoboditve Jugoslavije (NKOJ) že jeseni 1944 predvideni za prevzem zborničnih poslov v odvetniških zbornicah po vseh federalnih enotah takoj po vojni.⁴⁴⁷ Izbris 39 odvetnikov iz imenika zbornice leta 1947 je bil namreč zgolj zaključek najizrazitejše faze procesa prečiščevanja članstva, za katerega ni težko ugotoviti, da je tekkel vzporedno s prečiščevanjem zaposlenih v drugih ustanovah v državi in pri katerem je dejavno sodelovala tudi Ozna oz. UDV.⁴⁴⁸

Naj na tem mestu takoj navežem in opozorim na svoj tretji sklop raziskovalnih vprašanj, ki temeljijo na domnevi, da je imel ta proces glede na posebno naravo odvetniške zbornice kot institucije z dotedanjo izrazito avtonomijo v organizacijskem, vsebinskem in zlasti tudi gospodarskem (finančnem) smislu,⁴⁴⁹ svoje posebnosti. S tako naravo zbornice je bil neločljivo povezan tudi sam poklic odvetnikov in njihova dotedanja družbena veljava, ki se je odražala tudi v tem, da je bilo veliko odvetnikov tesno vpetih v politično življenje ne le pred vojno, pač pa tudi v državotvornih organih OF med njo.⁴⁵⁰ Po vojni se je odnos do odvetništva sicer formalno spremenil, vseeno pa ne more biti zanemarljivo

442 Čeferin, *Odvetniška zbornica*, str. 80.

443 Kar je v tej zvezi zanimivo in bi veljalo raziskati v prihodnje, je vprašanje, kako to, da sta med temi štirimi odvetniki tudi dr. Fran(jo) Tomšič in dr. Josip Oblak, ki sta bila deležna začasne odklonitve in posebnih preverjanj že v predhodni fazi, tj. v fazi t. i. (začasnega) vidiranja legitimacij. Prim. spodaj, op. 456.

444 Prim. na primer odločbo VS v zadevi dr. Frana Tomšiča. – AOZ, osebna mapa Frana Tomšiča.

445 AOZ, osebna mapa I. Rosine, Dopis zbornici z dne 30. 5. 1947. Prim. gesto odvetnice Ljube Prenner v poglavju Igor Rosina v obeh povojne oblasti.

446 Gl. končni seznam odvetnikov, ki so prejeli začasno vidirano legitimacijo, skupaj z datumi vidiranja, verjetno iz decembra 1946, tj. tik pred ustanovitvijo komisije za presojo. – AOZ, š. 69, mapa 1945, ovaj »dr. Ivan Tavčar«.

447 Odlok o postavitvi delegatov v odvetniških zbornicah z dne 17. 11. 1944, *UL DFJ*, št. 1, 1. 2. 1945, v Sloveniji objavljen v: *Posebna prilogi k številki 6 Uradnega lista SNOS in Narodne vlade za Slovenijo*, 6. 6. 1945.

448 Prim. Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*, str. 252–257; ista, *Prevzem oblasti*, 1995, str. 109–110. Prim. spodaj, op. 104. Več o tem tudi v poglavju Igor Rosina v obeh povojne oblasti.

449 Penzijski fond, ki je bil za finančno in siceršnjo avtonomijo Zbornice ključnega pomena (v smislu prednosti, proti koncu pa tudi bremena), je obstajal vse do šestdesetih let!

450 Za temeljit poimenski pregled slovenskih odvetnikov, dejavnih v javnem življenju od ustanovitve zbornic vse od leta 1868 gl. Žužek, *Slovenski odvetniki*, str. 513–537. Posebej o slovenskih odvetnikih, dejavnih v OF, KP in NOB gl. tudi Šnuderl, *Slovenski odvetniki*, str. 504–512.

dejstvo, da precej bivših odvetnikov najdemo ne le med novimi pravosodnimi organi, pač pa tudi med člani vlade in na drugih oblastnih položajih, in sicer tako iz vrst krščanskih socialistov (dr. Marijan Brecelj, dr. Ivan Stanovnik, dr. Janko Lavrič) in iz drugih skupin medvojne OF (dr. Makso Šnuderl, dr. Drago Marušič, dr. Lado Vavpetič, dr. Jernej Stante, dr. Igo Gruden) kot tudi med člani KP, predvojnimi (dr. Joža Vilfan) in mlajšimi (dr. Heliodor Modic).⁴⁵¹

Usoda Igorja Rosine kot predvojnega odvetnika in politika, medvojnega člana OF in vodje podružnice enega njenih pomembnejših organov v prvi povojni fazi pri slovenski vladi in – tudi to je glede na obstoječo literaturo novo – celo kot enega od zaupnikov zborničnega delegata⁴⁵² v procesu vidiranja legitimacij, je bila po vojni drugačna. Njegova usoda in usoda mnogih njegovih predvojnih stanovskih tovarišev nepartijcev, o kateri bo govora v nadaljevanju, je bila za povojni čas gotovo še bolj značilna.

b. Poskus kontekstualizacije odvzema odvetništva: primerjava s tovariši s seznama

Soočena v začetku samo s seznamom devetintridesetih odklonjenih odvetnikov sem odgovor na prvo raziskovalno vprašanje o razlogih za odvzem odvetništva najprej iskala v poskusih oblikovanja krogov Igorju Rosini bližjih stanovskih tovarišev po različnih kriterijih, na primer: kdo je bil član Osvobodilne fronte in morda njenih organov,⁴⁵³ kdo morda član Komunistične partije, komu se na prošnjo za vrnitev odvetništva ni ugodilo že prvič,⁴⁵⁴ ali so bile odklonilne

451 Za kratke opise delovanja vseh naštetih v OF, KP in NOB gl. prav tam. Prim. razdelek Pritisk okupatorja na zbornico: izključitve marca 1944 z imeni s seznama izbrisanih odvetnikov iz Imenika zbornice leta 1944. Več o vlogi odvetnikov med vojno, in sicer tako tistih, ki so podpirali narodnoosvobodilni odpor s sodelovanjem z OF, kot tudi tistih, ki ga niso, gl. poglavje Druga svetovna vojna, država, revolucija in vloga pravnikov.

452 Gl. AOZ, š. 70, mapa »Zaupniki«.

453 V temeljnem delu Eve Mally lahko o delovanju OF med pravniki samo slutimo, tako da je o tem in organiziranosti OF tudi širše med zaposlenimi v pravosodju potrebno vzeti v roke Hočever, Nastajanje, str. 5–21, zlasti str. 8–10. France Hočever piše, da naj bi Matični odbor OF med odvetniki in notarji med vojno vodil odvetnik dr. Stanko Tomšič. Prav tako naj bi vodil tudi organizacijo med odvetniškimi in notarskimi pripravniki ter uslužbenci, čeprav naj bi bili ti sicer organizirani v svojem odboru OF. Kot člane Matičnega odbora OF odvetnikov in notarjev pa Hočever našteva še dr. Antona Urbanca, dr. Borisa Puca, dr. Viljema Muca in dr. Lojzeta Kramarja. Prim. tudi Šnuderl, Slovenski odvetniki, str. 504–512, tu 505, ki mednje šteje tudi dr. Darka Černeja.

Naj povem, da je Komisija leta 1947 kljub njegovi vidni vlogi v medvojni OF vzela pravico do odvetništva tudi dr. Antonu Urbanu. Drugače kot Igorju Rosini so mu odvetništvo vrnili leta 1951. Istega leta so odvetništvo vrnili na primer tudi dr. Ljubi Prenner in dr. Bogdanu Žužku.

454 Med tistimi, ki jim odvetništvo ni bilo vrnjeno še dolgo po vojni (vse do 1967), je na primer dr. Josip Kamušič. Josip Kamušič je bil pred vojno, med njo in tudi po njej eden najvidnejših krščanskih socialistov. Kot odvetnik se je med vojno izkazal kot zagovornik obtoženih pred italijanskim vojaškim sodiščem, zlasti pri branjenju Toneta Tomšiča. Gl. lastnoročni življenjepisi ob prošnji za ponovno sprejetje v zbornico. Osebna mapa J. Kamušiča.

O njem in o ostalih krščanskih socialistih ter njihovem delovanju gl. npr. gradivo v Arhivu Republike Slovenije (opis zgodovine delovanja z vidika povojne oblasti in seznam vseh krščanskih socialistov s kratkimi biografskimi oznakami): SI AS 1931, ZA-600-11, š. 934; elaborat z dne 25. 11. 1949 (avtor neznan): »Krščanski socialisti v Sloveniji« (št. 35).

odločbe Komisije za presojo pravice do odvetništva res vse identične, in seveda, katerim od teh odvetnikov je kot politično sumljivim sledila Ozna oz. UDV. Ker je bilo temeljito raziskovanje usode preostalih 38 odvetnikov po vseh treh kriterijih iz časovnih razlogov neizvedljivo, sem izbor Rosinovitih stanovskih tovarišev prilagajala glede na dostopnost gradiva v zborničnem arhivu in Arhivu RS, pri čemer sem po potrebi križala več kriterijev med seboj.

Najprej sem ugotovila, da drugače, kot je na podlagi nekaterih odločb domneval Peter Čeferin, vse odločbe Komisije niso identične.⁴⁵⁵ Pri tistih, kjer se razlikujejo, je vzorec tak, da so odločbe identične v daljšem uvodnem delu, ki vsebuje generalni očitek, da odvetnik ne razume svojega spremenjenega poslanstva v novi ureditvi, ki je po 1. členu *Zakona o odvetništvu* nuditi pomoč državi, njenim organom in institucijam, v drugem delu pa so kot pri Igorju Rosini⁴⁵⁶ individualizirane, in sicer z navedbami konkretnih sodnih primerov,⁴⁵⁷ kjer naj bi odvetnik sporno postopal.⁴⁵⁸

Na podlagi ostalih kriterijev sem ugotovila, da nihče od drugih osemindesetih odvetnikov ni bil član partije,⁴⁵⁹ kar ni presenetljivo,⁴⁶⁰ po drugi strani

455 Čeferin, *Odvetniška zbornica*, str. 79–80; isti, *Odvetnik*, december 2003, št. 4 (21), str. 35. Takšna, kot jo opisuje Peter Čeferin, je na primer odločba komisije v zadevi dr. Antona Urbanca. – AOZ, osebna mapa, ali pa odločba v zadevi dr. Franja Tomšiča. AOZ, osebna mapa.

456 Primer take odločbe je odločba v zadevi dr. Janka Oblaka. V tej obrazložitvi se komisija sklicuje na tri kazenske postopke, skupaj z njihovimi opravnimi številkami. AOZ, osebna mapa dr. Janka Oblaka.

Zanimivo v tem primeru je, da je pritožba dr. Oblaka na Vrhovno sodišče kasneje ena od tistih štirih pritožb, katerim je sodišče ugodilo. Toda potencialno sklepanje, da bi individualiziranost in s tem tudi dolžina ter podrobnost obrazložitve odločbe Komisije utegnile imeti kakšno korelacijo z uspehom pritožbe zoper njo na Vrhovnem sodišču, ni utemeljeno, saj je na primer pri dr. Tomšiču (gl. predhodno opombo) odločba Komisije povsem tipiska.

457 To se ujema tudi z opisom nadzora UDV nad odvetniki in zbornico pri Jerci Vodušek Starič, ki pravi, da si je ta za namen razvrščanja v štiri kategorije sumljivih priskrbel tudi stenograme sodnih postopkov, na katerih so odvetniki nastopali. – Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*, str. 110.

458 Pri Igorju Rosini sta najprej skupaj z opravilno številko zadeve navedena dva konkretna primera, in sicer civilnih pravnih, v katerih naj bi Rosina na podlagi mnenja Komisije oz. njihovih informatorjev skupaj s svojim klientom nasprotno stranko izsiljeval oz. ji grozil. Obrazložitev se konča s splošno ugotovitvijo, sklicujoč se na informatorje, da dr. Rosina v kazenskih postopkih z »neumestnimi opazkami ironizira rezultate preiskave, s čimer kazenskemu postopanju ne koristi v nobenem pogledu«. – AOZ, osebna mapa Igorja Rosine.

459 Odvetniki, ki so bili člani partije, so že med vojno in še posebej po njej prevzeli vidne oblastne funkcije. Natančno število predvojnih, medvojnih in povojnih članov KP med člani Odvetniške zbornice mi ni znano. Prim. poglavje *Druga svetovna vojna, država, revolucija in vloga pravnikov*.

Primer predvojnega komunista in neumornega borca za pravice primorskih Slovencev že pred vojno v Italiji je tržaški Slovenec dr. Joža Vilfan. Med vojno je postal predsednik NOO za Primorsko in tudi poslanec na Kočevskem zboru, po vojni pa med drugim najprej zvezni javni tožilec, nato jugoslovanski diplomat. – Vodopivec, Vilfan, Joža; Šnuderl, Slovenski odvetniki, str. 511–512. Prim. spodaj razdelek Pritisk okupatorja na zbornico: izključitve marca 1944 s seznamom izbrisanih odvetnikov iz zborničnega imenika 1944.

460 Presenetljivo pa je, da tudi nihče izmed vodstva novoustanovljene zbornice julija 1947 ni bil član Komunistične partije. V Arhivu RS sem namreč – kolikor je bilo le mogoče natančno – preverila vse člane novih zborničnih organov, od preostalih od devetdesetih odvetnikov, vpisanih v nov imenik zbornice (to je tistih, ki jim je Komisija odvetništvo potrdila), do nekaj tistih, ki jim je bilo nato poverjeno ideološko usposabljanje stanovskih sotovarišev. Tudi to je tema, ki bi se ji kazalo v prihodnje podrobneje posvetiti,

pa je raziskovanje pokazalo, da so bile v predhodni fazi legitimacije prav vseh vidirane s strani delegata Ministrstva za pravosodje, kar je praviloma temeljilo na prejetih pozitivnih karakteristikah s strani terenskih odborov OF.⁴⁶¹ Prav Igor Rosina je v dopisovanju z delegatom, odvetnikom dr. Jankom Lavričem, sicer njegovim bivšim kolegom iz Komisije za vojne zločine, konec marca 1946 mimogrede omenil, da so vsi mariborski odvetniki člani OF.⁴⁶² Ali so bili člani OF leta 1947 res že vsi odvetniki, zlasti tudi tisti, ki jim je Komisija leta 1947 odvetništvo pustila, lahko le domnevam.⁴⁶³ Presenetljivo za širšo sliko tega kompleksnega in nikakor ne zgolj premočrnega procesa čiščenja članstva pa je dejstvo, da je na seznamu odvetnikov 1947 ostal tudi kakšen odvetnik, ki je med vojno kot aktivni politik OF nasprotoval. Takšen izrazit primer je dr. Vladimir Šuklje, sicer eden najuglednejših članov Odvetniške zbornice, pred in med vojno član vodstva slovenskega dela Samostojne demokratske stranke, med vojno tudi med organizatorji Slovenske zaveze in član Nagodetove delovne skupnosti, organizacije slovenskih liberalcev,⁴⁶⁴ kasneje med 1960 in 1963 – to je prav v času, ko so Igorju Rosini na podlagi že druge prošnje odvetništvo končno vrnili – pa celo predsednik Odvetniške zbornice.⁴⁶⁵

Eden od kriterijev zožitve izbora, ki se mi je v začetku zdel smiseln, je bila tudi provenienca odklonjenih odvetnikov. Enajst izmed njih jih je bilo iz Ljubljane, deset iz Maribora (ali njegove okolice), pet iz Celja, trije s Ptuja in dva iz Kamnika, po eden pa še iz različnih drugih delov Slovenije. Hitro se je pokazalo, da je bil vpliv dejstva, od kod posamezen odvetnik prihaja, zanemarljiv. Natančnejši ogled življenjepisov Rosinovih mariborskih stanovskih tovarišev pa je pokazal, da je tisto, kar jih je družilo, resna in predana predvojna politična aktivnost. Med mariborskimi odvetniki, ki so leta 1947 tudi izgubili odvetništvo,

moj vtis na podlagi gradiva pa je, da so bili vsi, ki so morali to nalogo prevzeti, pri tem precej prepuščeni samim sebi. Prim. spodaj zadnje poglavje o dopisu Igorja Rosine dr. Lavriču z dne 30. 4. 1946. To dejstvo po mojem mnenju ni nepomembno pri iskanju vzrokov za to, da UDV tudi novoustanovljeni zbornici svojega seznama članov za njeno novo vodstvo na koncu ni mogla vsiliti tako, kot je načrtovala. Prim. spodaj v zaključku.

461 To je razvidno tako iz uvodnih besedil izdanih odločb, kjer Komisija šteje posameznika kot dotedanjšega odvetnika prav na podlagi končnega seznama vidiranih legitimacij, ki ga je pripravil delegat Ministrstva za pravosodje, dr. Lavrič, kot tudi na podlagi kopije seznama, ki temu opisu najbolj odgovarja, in je ohranjena v AOZ, š. 69, mapa 1945, v ovoj« dr. Ivan Tavčar».

462 AOZ, š. 70, mapa »Zaupniki«, Zapisnik sestanka mariborskih odvetnikov na pobudo delegata dr. Janka Lavriča, kjer ti izmed sebe za zaupnika izvolijo Igorja Rosino (2. stran).

463 Koliko je med njimi bilo starih, tj. medvojnih članov, koliko morda celo tistih izpred kapitulacije Italije, in koliko tistih, ki so se v OF včlanili po propagandni akciji za vpis v OF zgodaj jeseni 1945 po lokalnih volitvah, ko naj bi se v OF na primer v Ljubljani včlanilo 80 % volivcev (tako Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*, str. 379), mi ni znano.

464 Adamič et al., ur., *Dokumenti*, str. 484, op. 8 k pismu Borisa Kidriča dr. Maksu Šnuderlu kot delegatu »štajerske skupine« v Vrhovnem plenumu OF z dne 7. 9. 1943.

465 Prim. Fortuna, Dr. Vladimir Šuklje, str. 55. Dr. Šuklje je bil takoj po vojni najprej aretiran. – Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*, str. 104. Prim. tudi Žužek, *Slovenski odvetniki*, str. 533. Gl. tudi spodaj v zaključku.

so bili politično aktivni naslednji:⁴⁶⁶ dr. Alojzij Juvan, član SLS (JRZ), dvakratni župan Maribora (tudi tik ob začetku okupacije 1941), dr. Josip Leskovar, prav tako bivši mariborski župan in predsednik mariborske oblastne skupščine in oblastnega odbora, član SLS in nato JRZ, dr. Franjo Lipold, liberalec, tudi župan Maribora, dr. Rudolf Ravnik, banski svetnik, dr. Avgust Reisman, bivši član Orjune, tudi v vodstvu Jugoslovansko-Čehoslovaške lige, in dr. Franjo Tomšič,⁴⁶⁷ vidni predvojni liberalni politik.

Ker linija nobenega takšnega raziskovanja ne more biti premočrtna in je tudi moja v začetku šla v različne smeri, sem že od vsega začetka domnevala tudi, da utegne razloge za odvzem odvetništva Igorju Rosini leta 1947 razkriti morebitno gradivo Ozne oz. UDV o še drugih odvetnikih s seznama odklonjenih. Žal me raziskovanje v tej smeri ni pripeljalo dalj od začetnega presenečenja nad dejstvom, da je imelo od 39 odvetnikov poleg Igorja Rosine (ohranjen?) dosje UDV o daljšem spremljanju le še šest drugih odklonjenih odvetnikov.⁴⁶⁸ Na vprašanje, čemu odvzem tolikim, če naj bi jih bilo za UDV sumljivih, le sedem, sem podoben odgovor, kot se mi je v obrisih kazal že na podlagi življenjepisov odklonjenih odvetnikov iz Maribora, našla v rezultatih raziskovanja Jerce Vodušek Starič, objavljenih v razpravi *Prevzem oblasti po vojni in vloga Ozne – obračun: to je strah oblasti pred organiziranjem članov predvojnih političnih strank v opozicijo*.⁴⁶⁹ Avtorica v svoji razpravi političnega ozadja odvzema pravice do odvetništva sicer ne razkrije v kontekstu kakšne širše obravnave problematike povojnega odvetništva, pač pa bolj slučajno kot primer iz množice gradiva, ki kaže, kako si je OZNA oz. UDV prizadevala za nadzor nad vsemi ključnimi institucijami v takratni družbi.

V nadaljevanju razprave in zlasti v zaključku bom sama sicer predstavila razloge, ki so po mojem mnenju ključni za to, da UDV prav v Odvetniški zbornici

466 Preostali trije odklonjeni odvetniki iz Maribora so bili še dr. Danilo Stefanovič, dr. Franjo Moškon in dr. Vladiboj Kapus.

Provenienca (iz Maribora) pa naj bi določeno vlogo igrala pri nagibih za odločitev oblasti, da Igorju Rosini leta 1951 odvetništva ne vrne kljub soglasni pozitivni odločitvi Odvetniške zbornice in celo pozitivnemu mnenju informatorja UDV o obnašanju Igorja Rosine, češ da naj se mu odvetništvo vrne. O tem več v poglavju Igor Rosina v očeh povojne oblasti (dobesedni citat mnenja) in O odnosu Igorja Rosine do povojne politične stvarnosti v poročilih sodelavcev UDV (o »mariborski skupini« odvetnikov v pismu Šnuderla Rosini).

467 Dr. Franjo Tomšič je bil eden izmed tistih štirih odvetnikov, ki jim je Vrhovno sodišče odvetništvo po pritožbi vrnilo, in eden izmed dveh odvetnikov (od teh štirih), ki jima je bila pravica do odvetništva začasno odklonjena že v času začasnega vidiranja leta 1946. Še en Mariborčan, katerega pritožbi je Vrhovno sodišče tudi ugodilo, je bil dr. Vladiboj Kapus.

468 Na podlagi pregledane evidence CAE (SI AS 1931, RSNZ SRS, CAE 1987 (ovoj MFŽ 1-277 in ovoj MFŽ 278-552) in pa imenikov dosjejev iz fonda SI AS 1931 RSNZ SRS I. in II. del ter fondov AS 1931, RSNZ SRS, Popis gradiva v podfondih 400-500-600 (OMS: Ostanki meščanskih strank)) lahko rečem, da imajo poleg Igorja Rosine dosje ohranjen še Avgust Reisman iz Maribora, krščanski socialist Josip Kamušič iz Ljubljane, liberalec Ferdinand Majaron, Milan Orožen iz Celja, Anton Tavčar iz Rakeka ter Josip Hribernik iz Murske Sobote.

469 Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*, str. 109–110.

vsaj do konca leta 1947 vzpostavitev takega nadzora ni uspela. Vsekakor pa je zelo pomembno, da avtorica v svojem delu ohranja dobesedne citate iz dokumentov UDV,⁴⁷⁰ ki vsebujejo komunikacijo med glavnima akterjema prečiščevanja odvetniških vrst, in sicer med dr. Helijem Modicem, ki je bil takrat v vlogi predsednika Komisije za presojo pravice do odvetništva, in Mitjem Ribičičem, pa tudi formulacije osebnih karakteristik odvetnikov⁴⁷¹ ter primere ocen informatorjev o potencialni uspešnosti »vrbovk«. ⁴⁷² V korespondenci Modica in Ribičiča naj bi bili vsi odvetniki v grobem razporejeni v štiri kategorije: (1) klerikalec, (2) nacionalist, (3) agent tuje špijonaže ali (4) pripadnik sredincev, nergačev, besednih reakcionarjev. Že omenjeni Vladimir Šuklje naj bi bil na primer kategoriziran med »tuje špijone«. ⁴⁷³

V katero kategorijo so v letu 1947 uvrstili Igorja Rosino, še ni čisto jasno, najverjetneje pa v zadnjo. Moje sklepanje temelji na dokumentu iz komunikacije med vlado in Komisijo za vojne zločine iz decembra 1945, ⁴⁷⁴ ki se sklicuje na karakteristiko, ki jo je dal »tov. Avbelj Rudi« v svoji novi vlogi sekretarja okrožnega odbora KPS v Mariboru o Igorju Rosini kot vodji štajerske podružnice te komisije. Na podlagi te karakteristike je vlada Rosino v prvi fazi prečiščevanja vladnih in ostalih uslužbencev v javnih ustanovah decembra 1945 uvrstila v zadnjo od petih kategorij, tj. med »politično nezanesljive«, na kar je prva, sicer tudi slučajno, opozorila prav Jerca Vodušek Starič v svojem delu *Prevzem oblasti*. ⁴⁷⁵ Viktor Avbelj - Rudi je bil do decembra 1945 nekaj mesecev pomočnik načelnika Ozne. ⁴⁷⁶

470 Prav tam. V osebнем razgovoru s sourednikom je Jerca Vodušek Starič povedala, da je dokumente lahko prepisovala le ročno še pred njihovo predajo v mikrofilmanje v Arhiv RS, to je, ko so bili še na lokaciji ustvarjalca gradiva, naslednice UDV, tj. SOVE. Zaradi tega so pri njej žal navedeni brez sedanjih arhivskih oznak, zaradi ogromne množine gradiva pa jih ponovno tudi še ni bilo mogoče odkriti.

471 Na primer »Politično se nikjer ne udeležuje in stoji popolnoma ob strani« ali »človek, ki se želi prilagoditi vsaki situaciji«. Citirano po prav tam, str. 109.

472 Na primer pri Vodušek Starič beremo dobesedno navedene naslednje: »Možnost za vrbovko na podlagi obremenilnega materiala, ki zadostuje, da mu odvzamemo advokaturo.« Ali: »Vrbovke ne predlagam, ker je stari lisjak naš nasprotnik in nas bo samo prevaril.« Ali: »Naj mu ostane advokatura, dokler ne zberemo zanj materiala za aretacijo.« Citirano po prav tam.

473 Prav tam, str. 110.

474 SI AS 223, š. 2, mapa 1, dokument št. 3468. Naj opozorim, da sem pri iskanju tega dokumenta ugotovila, da oznaka mesta hrambe v delu Jere Vodušek Starič *Prevzem oblasti* glede na novejšo signature in zlasti glede na sedanji razpored gradiva v Arhivu RS ni več ustrezna. Sama sem navedla posodobljeno. Naj pri tem opozorim na dejstvo, da je omenjeni dokument kot predsednik Komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev podpisal Fedor Košir. O njem in zlasti o njegovi burni debati z Igorjem Rosino v partizanih, kot jo je v svojem dnevniku opisal Makso Šnuderl, gl. poglavje Druga svetovna vojna, država, revolucija in vloga pravnikov.

475 Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*, str. 378. Prim. zaključek. V tem kontekstu je še toliko zanimivejše, da naj bi bila karakteristika, ki jo je dobil Igor Rosina ob slovesu iz Komisije, nadvse pohvalna. Prim. poglavje Igor Rosina v očeh povojne oblasti.

476 Rahten, Kraigher, Avbelj, Viktor; Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*, str. 257; Dornik Šubelj, *OZNA*, str. 207, op. 145.

Odvetniška zbornica in odvetniki med okupatorjem in novo oblastjo v nastajanju 1944/1945

a. *Pritisk okupatorja na zbornico: izključitve marca 1944*

Zaradi prikrivanja odhodov v partizane so nemške okupacijske oblasti konec leta 1943 zahtevale poimenske fizične karakteristike vseh članov Zbornice. To je bil verjetno glavni vzrok za to, da je bila marca 1944 Zbornica prisiljena izključiti najprej enajst odvetnikov, potem pa še dva in enega odvetniškega pripravnika. V tej točki je potrebno dopolniti raziskovanje Petra Čeferina, ki v svojem delu *Odvetniška zbornica Slovenije (odlomki iz zgodovine)*,⁴⁷⁷ potem ko opiše medvojni pogum in dostojanstvo vodstva Zbornice, zlasti predsednika dr. Janka Žirovnika v komunikaciji z okupatorskimi oblastmi kot tudi pri zastopanju posameznikov pred sodišči (zlasti tudi članov odporniškega gibanja), zatrjuje, da disciplinsko sodišče Zbornice zoper te odvetnike na posebni februarški seji ni odredilo disciplinskega ukrepanja. Kaj točno se je v vmesnih nekaj tednih zgodilo, ni jasno. Jasno pa je, da je do izključitve prišlo marca in da je bil seznam izključenih objavljen tudi v *Službenem listu* (16. 3. 1944), iz katerega si je besedilo o tem dobredno prepisal v svoj dnevnik tudi dr. Makso Šnuderl.⁴⁷⁸ Dr. Šnuderl je bil med vojno član Vrhovnega plenuma OF kot predstavnik »štajerske skupine« v tej organizaciji, sicer pa stanovski tovariš iz Maribora in dober družinski prijatelj Igorja Rosine ter je igral v njegovem življenju med vojno in tudi po njej nezanemarljivo vlogo.⁴⁷⁹

Vsi izključeni odvetniki so bili člani odporniškega gibanja, nekateri, tako kot Makso Šnuderl, celo v samem vrhu OF: dr. Marjan Brecelj, dr. Darko Černež, dr. Jernej Stante, dr. Ivan Vasič, dr. Lado Vavpetič, dr. Boris Puc, dr. Joža Vilfan, dr. Heliodor Modic, dr. Lojze Čampa in dr. Igo Gruden. Ta, prvi seznam izključenih, je ohranjen tudi v zborničnem arhivu.⁴⁸⁰ Poleg naštetih sta bila približno dva tedna kasneje konec marca izključena še dva odvetnika, in sicer predvojni ban Dravske banovine dr. Drago Marušič, član OF (t. i. ministrske skupine), in dr. Davorin Gros, ter odvetniški pripravnik dr. Evgenij Ravnihar.⁴⁸¹ Tudi ta, krajši

⁴⁷⁷ Čeferin, *Odvetniška zbornica*, str. 73–74.

⁴⁷⁸ Šnuderl, *Dnevnik* 2, str. 225 (sklep zbornice z dne 7. 3. 1944).

⁴⁷⁹ Makso Šnuderl v svojem medvojnem dnevniku, objavljenem šele mnogo let po vojni, opisuje, kako je moral politično braniti Igorja Rosino z vso svojo avtoriteto člana Vrhovnega plenuma OF pred nenaklonjenim mnenjem ostalih članov.

O Šnuderlu tudi Žužek, *Slovenski odvetniki*, str. 533, sam o sebi kratko v Šnuderl, *Slovenski odvetniki*, str. 510.

⁴⁸⁰ AOZ, š. 69, mapa 1946, Obvestilo penzijskemu fondu o izbrisu enajstih odvetnikov dne 7. 3. 1944; gl. tudi Sklep o izbrisu odvetnikov iz imenika Odvetniške zbornice, *Službeni list*, 16. 3. 1944.

⁴⁸¹ Evgenij Ravnihar je bil sin dr. Vladimirja Ravniharja, nosilec partizanske spomenice, oficir za zvezo z zavezniškimi misijami in povojni pomočnik ministra. Prim. spodaj, op. 546.

ADVOKATSKA ZBORNICA V LJUBLJANI

Štev. 335/44

Dopis št. 164/44

Dobro dne 10./ 3. 1944.

Ročeno dne / 193

10/3 44

UPRAVI PENZIJSKEGA FONDA
ADVOKATSKE IN NOTARSKE ZBORNICE

V LJUBLJANI.

Po sklepu odbora Advokatske zbornice v Ljubljani
z dne 7. marca 1944 so bili na podstavi § 33 v zvezi z
§§ 36 č) in 25 adv. zakona izbrisani iz imenika odvetnikov
tukajšnje Zbornice naslednji odvetniki :

- ✓ dr. BRECELJ Marjan iz Kranja
- ✓ dr. ČERNEJ Darko iz Ljubljane
- ✓ STANTE Jernej iz Celja
- ✓ dr. ŠNUDERL Makso iz Kočevja
- ✓ dr. VASIČ Ivan iz Novega mesta
- ✓ dr. VAVPETIČ Lado iz Ljubljane
- ✓ dr. PUC Boris iz Ljubljane
- ✓ dr. VILFAN Jože iz Kranja
- ✓ dr. MODIC Helijodor iz Ljubljane
- ✓ dr. ČAMPA Lojze iz Ljubljane
- dr. GRUDEN Igo iz Ljubljane.

V Ljubljani, dne 8. marca 1944.

Za

predsednik :

Obvestilo Penzijskemu fondu o izbrisu 11 odvetnikov iz zborničnega imenika z dne
7. marca 1944, ki ga je bila Odvetniška zbornica prisiljena opraviti na pritisk
okupatorja dne 24. marca 1944. (AOZ, š. 69, mapa 1946. Posnel: Boštjan Novak)

Dopis št. 173/44

Došla dne 27./3. 1944.

Ročeno dne

27.3.44
ADVOKATSKA ZBORNICA V LJUBLJANI

Štev. 375/44

U P R A V I P E N Z I J S K E G A F O N D A

ADVOKATSKE IN NOTARSKE ZBORNICE

V L J U B L J A N I .
=====

Po sklepu odbora Advokatske zbornice v Ljubljani z dne 24. marca 1944 sta bila izbrisana iz imenika advokatov tuk. Zbornice :

mi dom 1. temeljem § 33 zakona o advokatih dr. M A R U Š I Č Drago, advokat v Ljubljani in

2. temeljem § 77 zakona o advokatih dr. G R O S Davorin, advokat v Novem mestu. Slednjemu je bil imenovan prevzemnikom pisarne B U Č A R Josip, advokat v Novem mestu ter

mi dom 3. R A V N I H A R Evgenij, advokatski pripravnik v Ljubljani.

V Ljubljani, dne 25. marca 1944.

Za

predsednik :

Obvestilo Penzijskemu fondu o dodatnem izbrisu še dveh odvetnikov in enega pripravnika, ki ga je bila Odvetniška zbornica prisiljena opraviti na pritisk okupatorja, dne 24. marca 1944. (AOZ, š. 69, mapa 1946. Posnel: Boštjan Novak)

seznam, je ohranjen v zborničnem arhivu.⁴⁸² Verjetno je glede na obstoječo literaturo še bolj zanimiv, saj si Šnuderl teh treh izključitev v dnevnik ni zabeležil.

b. Postavitev delegata: prelom ali kontinuiteta?

17. novembra 1944 je bila z že omenjenim ukazom predsednika NKOJ predvidena postavitev komisarjev pri vseh odvetniških zbornicah po Jugoslaviji.⁴⁸³ Slovenski pravosodni minister dr. Jože Pokorn,⁴⁸⁴ krščanski socialist, je na tej podlagi 18. maja 1945 za komisarja z odredbo imenoval⁴⁸⁵ – poimenovanji komisar in delegat v virih iz tega časa alternirata – dr. Janka Lavriča,⁴⁸⁶ prav tako krščanskega socialista in svojega tesnega kolega, tudi vidnega člana OF in dotedanjega člana in v. d. tajnika Komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev, zlasti pa tudi odvetnika in člana Zbornice. Za primerjavo lahko povem, da v Srbiji, kjer je bil Beograd osvobojen že jeseni 1944, in so ukaz predsednika NKOJ o postavitvi delegatov zbornicam lahko zato najhitreje izvršili,⁴⁸⁷ delegat, ki je posle tamkajšnje zbornice prevzel v drugi polovici maja 1945 po dveh vmesnih fazah s še relativno avtonomnim vodstvom,⁴⁸⁸ ni več prihajal iz vrst članov zbornice.⁴⁸⁹

482 AOZ, š. 69, mapa 1946, Obvestilo penzijskemu fondu o izbrisu še dveh odvetnikov in enega pripravnika dne 24. 3. 1944.

483 Gl. zgoraj, op. 447.

484 O dr. Pokornu kot krščanskem socialistu SI AS 1931, ZA-600-11, š. 934, elaborat z dne 25. 11. 1949 (avtor neznan): »Krščanski socialisti v Sloveniji« (št. 62). V elaboratu je dr. Pokorn označen kot protipartijsko razpoložen in zavzemajoč se za tip demokracije po češkem vzoru. V njegovo »skupino« avtor elaborata prišteva še dr. Janka Lavriča (gl. spodaj op. 486), dr. Jakoba Mohoriča (gl. spodaj op. 527) in dr. Ivana Stanovnika.

485 Odredba o postavitvi delegata v odvetniški zbornici v Ljubljani, *Uradni list SNOS in Narodne vlade Slovenije*, I/II., št. 5, 2. 6. 1945.

486 Dr. Janko Lavrič je bil član Komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev od julija 1944 pa do konca vojne. – Šnuderl, *Slovenski odvetniki*, str. 507.

487 V Srbiji je bil delegat pri Advokatski komori v Beogradu postavljen že 27. 11. 1944 z Odredbo Poverjeništvu za pravosodje pri Predsedništvu AVNOS, št. 35. Besedilo se je glasilo. »Na osnovi čl. 1. in 2. rešenja Nacionalnog komiteta narodnog oslobođenja Jugoslavije od 17. novembra 1944. godine, do konačnog uređenja advokature postavljam za delegata Advokatske komore u Beogradu Miodraga N. Nikolića, advokata iz Beograda, ul. Vuka Karadžića br. 4. Smrt fašizmu – Sloboda narodu. Poverenik za pravosuđe Mil. Krdžić, s.r.« Citirano po Guberina, *Istorija*, str. 89. Delegat je prevzel pristojnosti bivšega zborničnega predsedstva in odbora, funkcijo pa je opravljal samo do 2. 2. 1945.

488 Po dvomesečnem delegatovem vodenju (gl. prejšnjo opombo) je Predsedstvo antifašistične skupščine NOS (narodnog oslobođenja Srbije) 2. 2. 1945 sprejelo odlok, s katerim je v Advokatski komori v Beogradu postavilo začasno upravo, ki jo je sestavljalo 10 odvetnikov iz Beograda in eden iz Leskovca. Ta naj bi opravljala delo vseh bivših organov zbornice in jo vodila »po odgovarajućim propisima koji su bili u važnosti pre 6. 4. 1941. godine, a u duhu ideja i interesa narodnooslobodilačke borbe i izgradnje narodne vlasti sve dok se ne donesu nove odluke o advokatima.« Citirano po prav tam, str. 90. Tudi to vodstvo je obstalo le dva meseca, do 17. 5. 1945.

489 17. 5. 1945 je predsedstvo Narodne skupštine Srbije sprejelo odlok (»Odluka o advokatskoj komori u Beogradu«), s katerim je že v 1. členu iz imenika odvetnikov izbrisalo 33 odvetnikov in odvetniških pripravnikov, ker naj bi bili »narodni sovražniki in izdajalci«. V drugem členu so začasno upravo razrešili pristojnosti, v naslednjem pa iz imenika odvetnikov izbrisali vse njene člane, saj naj ti ne bi glasovali za izbris odvetnikov, naštetih v prvem členu. V 4. členu so vsi preostali v imenik vpisani odvetniki postavljeni »na razpolago«. V 5. členu je odlok pooblašchal pravosodnega ministra Srbije, da določi delegata, ki

Kot je ugotovil že Peter Čeferin, postavitve komisarja Zbornice ni bila rezultat kakšne konceptualne inovacije novih oblasti,⁴⁹⁰ pač pa vsebinsko sledenje staremu Zakonu o odvetnikih iz 1929, ki je za čas izrednih razmer predvideval, da Minister za pravosodje pri Zbornici postavi prav takšen nadzorstveni organ. Iz komunikacije delegata dr. Lavriča z odvetniki je jasno, da veljava določb predvojnega zakona tudi zanj ni bila sporna (v dopisu z dne 1. junija 1946 Lavrič na primer sam opozarja kolega, da še vedno velja predvojni zakon o odvetnikih,⁴⁹¹ seveda v kolikor ne bi bila v nasprotju s predpisi nove oblasti).⁴⁹² Na takšno dojemanje pravne kontinuitete na podlagi starega zakona v praksi uradovanja kaže tudi izrecna formulacija izvedbenega odloka o postavitvi delegata v Srbiji, ki pravi, da je delegat imenovan na podlagi predvojne zakonodaje, v kolikor ta ni v nasprotju z novim družbenim redom.⁴⁹³ Takšne izrecne formulacije izvedbeni akt slovenskega pravosodnega ministrstva sicer ne vsebuje, implicitna logika pa je bila enaka. Princip postavljanja delegatov ob hkratni postavitvi »na razpolago«⁴⁹⁴

bo izpeljal ponovni vpis v zbornični imenik, čemur naj bi sledila izbira nove zbornične uprave. Minister je za delegata imenoval predstojnika enega izmed odsekov pravosodnega ministrstva. – Prav tam, str. 90–91 in zlasti 130–131. Ker delegat ni bil odvetnik, je kot pomoč pri vodenju poslov pravosodni minister imenoval posvetovalni odbor, sestavljen iz odvetnikov. – Prav tam, str. 130.

490 Čeferin, *Odvetniška zbornica*, str. 66–67.

491 To je razvidno na primer iz dopisa dr. Lavriča, ki se v celoti glasi: »Velecenjeni gospod tovariši! Na Vaš dopis z dne 29. maja t. l. Vam sporočam: Nisem v stanju Vam kot delegat pri Zbornici ali pri Penzijskem fondu pomagati Vam do tega, da pridete do pisalnega stroja ali vsaj do kredita za nabavo istega. V tem pogledu se obrnite na pristojno oblast. Glede uradnih dni pa Vam sporočam, da je še vedno v veljavi zakon o advokatih z dne 27. marca 1929, sliši pa se, da bo novi zakon o odvetnikih v kratkem sprejet. Smrt fašizmu – svobodo narodu! Delegat Ministrstva za pravosodje: Dr. LAVRIČ Janko«. – AOB š. 69, mapa 1946. Fotografija tega dokumenta je objavljena na začetku tega poglavja.

492 Gl. Odlok Predsedstva AVNOJ-a z dne 3. 2. 1945 o odpravi in razveljavljenju vseh pravnih predpisov, ki so jih med okupacijo izdali okupatorji in njihovi pomagači; o veljavnosti sodnih odločb, izdanih v tej dobi; o odpravi pravnih predpisov, ki so veljali v trenutku sovražnikove okupacije. *Posebna priloga k št. 6 Uradnega lista SNOS in Narodne vlade Slovenije*, št. 4, 6. 6. 1945, str. 15.

2. člen tega odloka, v slovenščini objavljenega v posebni prilogi k št. 6 *Ur. lista SNOS in Narodne vlade Slovenije*, št. 4, z dne 6. 6. 1945, str. 15, se dobesedno glasi:

»Pravni predpisi (zakoni, uredbe, naredbe, pravilniki, itd.), ki so veljali v trenutku okupacije po sovražnikih (pred 6. aprilom 1941), se odpravljajo, kolikor nasprotujejo pridobitvam narodno osvobodilne borbe, ter deklaracijam in odlokom Protifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije in deželnih protifašističnih predstavniških zborov posameznih federalnih enot ter njih predstavništev, kakor tudi pravnim predpisom izdanim po Nacionalnem komitetu osvoboditve Jugoslavije in njegovih poverjeništev ter po vladah in posameznih poverjeništvih federalnih enot.« Po sprejetju ustave se je na to materijo nanašal še 4. člen Zakona o neveljavnosti pravnih predpisov, sprejetih pred 6. 4. 1941 in za časa sovražne okupacije. – *UL FLRJ*, 86-605/1946.

493 Guberina, *Istorija*, str. 91.

494 Prim. Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*, str. 252. To je bila praksa, poznana že iz Habsburške monarhije (»ausser Dienst«); pri nas je bila uporabljena tudi s strani Narodne vlade za Slovenijo ob prevzemu institucij in s tem oblasti na našem današnjem ozemlju bivše monarhije, začenši z novembrom 1918 v pravosodstvu, nadzorništvi, vojaškem zdravstvu, v letu 1919 (že za čas Deželne vlade za Slovenijo) pa še posebej med učiteljstvom. Gl. več naredb poverjenika za pravosodje dr. Vladimirja Ravniharja glede sodnikov, npr. Naredba poverjenišva za pravosodje, *Uradni list Narodne vlade za Slovenijo*, št. 5, 12. 11. 1918, točka 66 (odstavitev državnega pravdnika dr. Bračiča), ali pa Naredba poverjenišva za pravosodje, *Uradni list Narodne vlade za Slovenijo*, št. 19 (odstavitev več sodnikov, ki so nato postavljeni na razpolago).

vsega uradništva in tudi uslužbencev relativno avtonomnih organizacij⁴⁹⁵ je bil način prevzema nadzora tudi nad drugimi institucijah v pravosodju, zlasti na sodiščih.⁴⁹⁶

Zaradi kontekstualizacije vlog in zadolžitev dr. Igorja Rosine v različnih obdobjih naj na tem mestu izpostavim zanimivo dejstvo, da je bilo v novem vodstvu Zbornice, o katerem bo na kratko govora v zaključku, kar nekaj članov Komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev: odvetnik Jakov Petrovič kot podpredsednik Zbornice od 1947 naprej, dr. Šnuderl kot član sosveta Zbornice od 1945 in seveda tudi sam delegat Ministrstva za pravosodje pri zbornici, dr. Janko Lavrič.⁴⁹⁷

c. Leto 1945: ali odvetništvo sploh še bo? Prevzem poslov zbornice in ustanovitve sosveta

V nasprotju z na videz relativno jasno orientacijo in percepcijo zlasti med pravniki na različnih oblastnih položajih takoj po vojni, da bo odvetništvo v takšni ali drugačni obliki obstajalo še naprej,⁴⁹⁸ je to vprašanje v prvih mesecih po koncu vojne za marsikoga viselo v zraku.⁴⁹⁹ Ne glede na to je delegat dr. Lavrič po prevzemu poslov 11. maja⁵⁰⁰ 1945 takoj začel z dejavnostmi, nujnimi za normalno delovanje zbornice, in to zlasti v dveh smereh: upoštevajoč po eni

Leta 1945 je primerljiva uredba splošnega značaja izšla v isti številki uradnega lista kot odredbe ministrstva za pravosodje o postavitvi delegatov. – *Uradni list SNOS in Narodne vlade Slovenije*, I/II., št. 5, 2. 6. 1945. 2. člen Uredbe o postavitvi vseh državnih ter drugih javnih in samoupravnih uslužbencev na razpolago, ki sta ga razglasila predsednik Narodne vlade Boris Kidrič in Minister za notranje zadeve Zoran Polič, zavezuje vse naslovnike, da se morajo kljub temu javiti k nastopu svojih dolžnosti.

Čeprav se ne odlok slovenskega pravosodnega ministra o postavitvi delegata ne delegat dr. Lavrič sam v nobenem od svojih pozivov k vidiranju legitimacij ne sklicujeta na to, da naj bi bili tudi odvetniki v Sloveniji »postavljeni na razpolago«, pa se je to s procesom ponovnega vidiranja seveda implicitno zgodilo. V Srbiji primerljiv odlok iz maja 1945 tako formulacijo izrecno vsebuje. Prim. Guberina, *Istorija*, str. 90. Prim. več o tem zgoraj, op. 489.

495 Odvetniški poklic so šteli za »poklic javnega reda«. Tako dr. Lavrič v okrožnici, s katero odvetnike poziva k vidiranju legitimacij. Gl. spodaj, razdelek Začetek postopka vidiranja legitimacij, vloga odborov OF in prekoračitev rokov.

496 V isti številki uradnega lista SNOS in Narodne vlade Slovenije je minister za pravosodje objavil še nekaj podobnih odredb: Odredbo o postavitvi delegatov pri sodiščih v Ljubljani, Odredbo o postavitvi delegatov pri sodiščih, Odredbo o postavitvi delegata v javno-notarski zbornici, Odredbo o postavitvi delegata pri Pobotnem uradu v Ljubljani in Odredbo o postavitvi delegata pri zavodu za zaplembo in upravo imovine uporabnikov. – *Uradni list SNOS in Narodne vlade Slovenije*, I/II., št. 5, 2. 6. 1945.

497 O dr. Lavriču prim. zgoraj, op. 486.

498 Prim. umestno opozorilo in čudenje Petra Čerferina, da so se za ohranitev članstva pri delegatu zanimali predvojni odvetniki, sedaj na najrazličnejših funkcijah, ter celo tožilci in sodniki. – Čerferin, *Odvetniška zbornica*, str. 79.

499 Odvetnik dr. Dragotin Vrečko je tako vprašanje na delegata dr. Lavriča naslovil 17. 10. 1945, potem ko se je iz triletna internacije v Nemčiji vrnil domov. – AOZ, š. 69, mapa 1945.

500 Lavrič sam poroča, da je posle prevzel že 11. 5. (AOZ, š. 69, mapa 1946.), in tudi zapisnik o prevzemu poslov je sestavljen ter podpisan ta dan (AOZ, š. 69, mapa 1945), medtem ko je bila odredba ministrstva o postavitvi delegata kot formalni izvedbeni akt sklepa predsednika NKOJa objavljena šele 18. 5. 1945.

strani težke gospodarske in socialne okoliščine povojnega obdobja, ki so seveda prizadele tudi zbornične člane in člane njihovih družin, po drugi strani pa zlasti tudi nove politične razmere, ki so bile glavni razlog, da je posle zbornice v imenu nove oblasti sploh prevzel. V prvi sklop dejavnosti so spadala na primer posredovanja pri ministrstvih in drugih oblasteh v čisto življenjskih težavah zborničnih članov, med katerimi jih je bilo precej, ki so bili bodisi izgnani ali so se med vojno sami preselili (zlasti s Štajerske), pa tudi takih, ki so med vojno ostali dejavni kot odvetniki, a so delovali v težkih življenjskih razmerah. V tem smislu je bila z vidika odvetnikov osrednjega pomena gotovo delegatova dolžnost poskrbeti za vse potrebno za nadaljevanje delovanja vitalno pomembnega lastnega zborničnega Penzijskega fonda, pomembnega zlasti za upokojene člane, pa tudi člane družin pokojnih in njihove sirote. Osnovna dolžnost delegata, ki hkrati odraža tudi osrednji vidik dejanske kontinuitete zbornice, je bila skrb za kliente tistih odvetnikov, ki so med vojno bodisi preminuli bodisi pobegnili, s tem, da je poskrbel za prevzemnike njihovih pisarn in odprtih zadev. Ena težjih logističnih nalog, pred katero je bil postavljen delegat, je bila, da je za vsakega odvetnika, vpisanega v imenik zbornice na dan 6. aprila 1941, moral ugotoviti, ali je še živ in kako je z njegovo ali njeno pisarno. O tem v zborničnem arhivu priča precej tipkanih seznamov in njihovih kopij⁵⁰¹ z ročnimi zaznambami kot osnutki. Seveda pa je bila ena glavnih nalog delegata tudi rekonstrukcija imenika zbornice, pri čemer mu je bila poverjena pristojnost izdajanja začasnih legitimacij za opravljanje odvetništva, torej vpisov in tudi izbrisov iz zborničnega imenika.

Naj v grobem navedem začetne faze te rekonstrukcije. Takoj po prevzemu zbornice je delegat v zbornični imenik ponovno vpisal 13 odvetnikov, izključenih leta 1944, in izbrisal tiste, ki so umrli leta 1945. 13. julija 1945 je iz imenika izbrisal 31 odvetnikov, ki so pobegnili v tujino ali so tam živeli že prej in se po osvoboditvi niso vrnili v Slovenijo »zaradi protinarodnega in protidržavnega udejstvovanja«. 23. novembra 1945 je iz imenika črtal 11 odvetnikov zaradi izvolitev za sodnike in pa še 23 zaradi odpovedi oz. neizvrševanja dejavnosti ter 19. januarja 1946 še 13 odvetnikov, ki so bili v tem času obsojeni.⁵⁰²

Delegat je 23. oktobra 1945 dobil oporo v novem organu, Sosvetu zbornice, katerega člani so postali odvetniki dr. Vladimir Ravnihar, dr. Makso Šnuderl, dr. Jakov Petrović, dr. Ivan Stanovnik in dr. Josip Hacin.⁵⁰³ Glede imenovanja tega

501 To so torej tisti »seznami«, ki so v opisih Jelke Melik napačno predstavljeni in enostransko ovrednoteni kot skriti javnosti in kot rezultat oblastne samovolje, katere goli posrednik oz. orodje naj bi bil zbornični delegat. – Melik, Skiti zakladi, str. 96; Jeraj, Melik, *Kazenski proces*, str. 144. Prim. spodaj op. 542.

502 AOZ, š. 69, mapa 1946. Prim. Lavričev lastni povzetek opravljenega dela v Poročilu za ustanovni občni zbor 26. 7. 1947. – AOZ, š. 69, mapa 1946.

503 AOZ, š. 70, mapa »Sosvet«. Naj opozorim, da je bil dr. Vladimir Ravnihar član nadzornega sveta zbornice že pred vojno.

organa je zanimivo, da se je delegat po pozivu ministrstva za pravosodje že avgusta 1945 obrnil na Izvršni odbor terenskega odbora OF odvetnikov v Ljubljani, ker, kot pravi, zaradi nemogočih razmer ni bilo mogoče sklicati Plenuma OF odvetnikov iz vse Slovenije.⁵⁰⁴ To je namreč eden redkih primerov, ko so v arhivskem gradivu zbornice organi OF v pravosodstvu sploh omenjeni. Zanimivo je tudi, da je 16. oktobra 1946 Minister za pravosodje dr. Jože Pokorn kot člana so-sveta imenoval dr. Vladimirja Grosmana, ki je kasneje imel nehvaležno vlogo⁵⁰⁵ privoliti v kandidaturo za predsednika Zbornice in funkcijo prevzeti na njenem ustanovnem zboru 26. julija 1947.

d. Začetek postopka vidiranja legitimacij jeseni 1945, vloga odborov OF in prekoračitev rokov

Na vprašanje, v kakšnem obsegu je odvetniška dejavnost obstajala od dneva imenovanja delegata pa do dneva, ko so odvetniki začeli prejemati začasno vidirane legitimacije, in kdo jo je formalno sploh lahko opravljal, ne morem dati jasnega odgovora. Po eni strani sta še pred 16. oktobrom 1945, ko je delegat dr. Lavrič odvetnike z okrožnico pozval k vidiranju legitimacij, jim pojasnil za to potreben postopek⁵⁰⁶ in razložil novo poslanstvo odvetnika v novem sistemu,⁵⁰⁷ tako delegat sam kot tudi njegov namestnik dr. Hacin izdajala posameznim odvetnikom, ki so za to zaprosili, potrdila o vpisu v zbornični imenik.⁵⁰⁸ Po drugi strani pa se tako v biografijah odvetnikov kot tudi v literaturi kot začetek ponovnega opravljanja odvetništva pretežno pojavljajo datumi prejetja vidirane legitimacije. Gotovo je bilo pri tem v praksi precej začetne zmede. V vsakem primeru pa javni poziv dr. Lavriča odvetnikom iz sredine oktobra 1945 vsebuje mnogo

504 O vodilnih odvetnikih v matičnem odboru OF, gl. zgoraj op. 453.

505 Na to sklepam zaradi dokumentov, ohranjenih v arhivu zbornice, in sicer izjave dr. Grosmana o odpovedi odvetništvu, naslovljeno na delegata dr. Lavriča z dne 11. 6. 1947, tj. en mesec pred napovedanim ustanovnim zborom povojne zbornice (takrat naj bi po svojih besedah že opravljal funkcijo pomočnika delegata), in nato preklica te izjave trinajsti dni za tem. Osebna mapa V. Grosmana.

506 »Za zastopstvo pri sodiščih bo po odredbi Ministrstva za pravosodje pri NVS potrebno, da se vse dosedaj izdane legitimacije na novo vidirajo [...] Ker je odvetniški poklic poklic javnega reda, je treba za vsakega odvetnika in pripravnika izpolniti začasno vprašalno polo, ki jo prilagamo, prav tako, kakor so jo izpolnili vsi javni uslužbenci. Vprašalne pole pa oddajte v Ljubljani četrtim odborom OF, drugod pa okrajnim OF odborom s prošnjo, da nam jih dostavijo.« – AOZ, š. 69, mapa 1945. 12. novembra je dr. Lavrič objavil še en poziv vsem odvetnikom in pripravnikom, ki bi še naprej želeli opravljati ta poklic, da se mu pisмено javijo najkasneje do 30. 11. 1945. Poziv je poslal v objavo *Slovenskemu poročevalcu*. – AOZ, š. 60, mapa 1945.

507 »Odvetnik danes ni zgolj zastopnik stranke, ki ga je najela za to, da štiti njene interese, če je v pravici ali ne. Odvetnik je pravobranilec, pomočnik sodnika oziroma oblastnega organa pri iskanju materialne resnice. Tak je namen odvetnika v novi državi in prosimo vse odvetnike in pripravnike, da imajo to vedno in povsod pred očmi, ker se slišijo pritožbe, da odvetniki ne poslujejo v tem smislu.« – Prav tam.

508 Še 13. 9. 1945, na primer, je dr. Hacin pisal dr. Ernestu Rosini, da »se Vam naznanja, da Ste z današnjim dnem ponovno vpisani v tukajšnji imenik odvetnikov s sedežem v Gornjem gradu.« – AOZ, š. 69, mapa 1945.

260/45

Vsem odvetnikom in odvetniškim pripravnikom !

Odvetniška zbornica v Ljubljani mora vpostaviti red v seznamu odvetnikov in pripravnikov, kakor tudi v Penzijskem fondu Odvetniške in Notarske zbornice, ki je bil porušen vsled vojnih razmer. Zato pozivam vse odvetnike in pripravnike, ki so bili vpisani v seznam Odvetniške zbornice v Ljubljani, izvzemši onih, ki so prejeli okrožnico štev. 117/45 z dne 16. oktobra 1945 in so se tej okrožnici odzvali, da najkasneje do 30. novembra 1945 pismeno javijo podpisnemu delegatu :

1. svoje stalno bivališče,
2. sedanjo svojo zaposlitev,
3. ali izvršujejo, oziroma nameravajo izvrševati odvetništvo.

To naj sporoče vsi odvetniki, kakor tudi odvetniški pripravniki, slednji s pristavkom, pri katerem šefu so sedaj zaposleni.

Javijo naj se tudi oni, ki so trenutno zaposleni drugod, če naj se jih še smatra za vpisane v seznamu odvetnikov, oziroma odvetniških kandidatov, ali naj se jih črta in s katerim dnem naj se jih črta iz seznama.

Ljubljana, dne 12. novembra 1945.

Delegat Ministrstva za pravosodje
pri Odvetniški zbornici v Ljubljani
dr. Janko Lavrič.

Uredništvu

"Slovenskega Poročevalca"
"Ljudske Pravice"

v Ljubljani

v objavo.

Drugi javni poziv zborničnega delegata dr. Lavriča odvetnikom z dne 12. novembra 1945, ali še želijo opravljati odvetništvo, pripravljen za v objavo Slovenskemu poročevalcu. (AOZ, š. 69, mapa 1945. Posnel: Boštjan Novak)

preoptimistični rok glede načrtovanega zaključka procesa vidiranja, ki naj bi bil že 1. novembra 1945. Po tem datumu naj bi na sodiščih lahko nastopali le še odvetniki z začasno vidiranimi legitimacijami.

Postopek vidiranja je kot glavni element vseboval izpolnitev posebne vprašalne pole, h kateri bi morali okrajni, četrtni ali mestni odbori OF pripisati svoje karakteristike o kandidatu.⁵⁰⁹ V zborničnem arhivu je pojasnilo dr. Lavriča o namenu tega postopka po naključju ohranjeno prav v dopisu Igorju Rosini, ko se je ta 29. oktobra 1945 še kot vodja štajerske podružnice Komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev prvič obrnil nanj z vprašanjem, kako ponovno začeti z opravljanjem odvetništva in ali je to združljivo z njegovim položajem vodje podružnice komisije.⁵¹⁰ Lavrič mu je med drugim pisal: »Izpolnitev vprašalne pole itd. za Te ne bo imelo kakih drugih posledic kot zgolj formalnost, dočim pri ostalih ne bo šlo tako gladko. So namreč nekateri, ki so preje in še po osvoboditvi postavili odvetniški stan v jako čudno luč, ker se ne zavedajo poslanstva odvetnika v novi državi, v novem redu. Pozdrav družini in Tebi.«⁵¹¹

Igor Rosina se je v naslednjih tednih dr. Lavriču glede vidiranja lastne legitimacije javil še dvakrat, prvič 17. novembra, ko je poslal uradni odziv na delegatov javni poziv,⁵¹² drugič pa 6. decembra, ko se je v dopisu še vedno (in najverjetneje zadnjič) predstavil kot »član in vodja Komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev za severno vzhodno Slovenijo v Mariboru.«⁵¹³

Delegat dr. Lavrič je 6. novembra objavil poziv vsem okrajnim in četrtnim odborom OF, v katerem jim je razložil namen vidiranja ter jih prosil za ažurno vročanje vprašalnih pol odvetnikom v njihovem okolišu in njihovo vračanje skupaj s potrebnimi karakteristikami.⁵¹⁴ Ta poziv in nekateri odgovori odborov OF kažejo, da proces vidiranja še zdaleč ni potekal tako, kot je bil zamišljen. Na podlagi zborničnega gradiva lahko ocenim, da se je vidiranje zavleklo za celo leto.⁵¹⁵ O nekaterih težavah s tako zamišljenim postopkom pričajo tudi odgovori odborov OF, ki jih je v zborničnem arhivu ohranjenih precej.⁵¹⁶

509 Prim. Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*, str. 253.

510 AOZ. š. 69, mapa 1945.

511 AOZ. š. 69, mapa 1945.

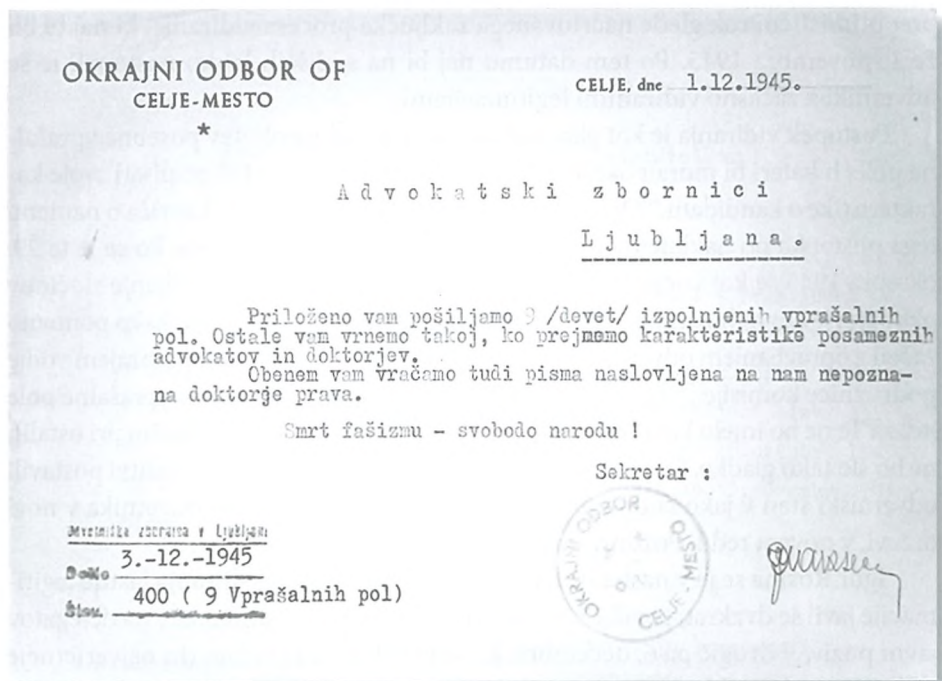
512 AOZ. š. 69, mapa 1945.

513 AOZ. š. 69, mapa 1945. Gl. fotografijo dokumenta v poglavju Igor Rosina – sodelavec Komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev.

514 AOZ. š. 69, mapa 1945. Gl. fotografijo dokumenta v poglavju Igor Rosina – sodelavec KUZOP.

515 V zborničnem arhivu je ohranjen poveden dopis odvetnika dr. Antona Urbanca delegatu dr. Lavriču z 2. 4. 1946, v katerem ga opozarja, da so v Beogradu pred kratkim že objavili imenik odvetnikov tamkajšnje zbornice in da bi bilo to zelo dobrodošlo tudi v Sloveniji. Odvetniki namreč ne vedo, kdo je v imenik vpisan, kar pri svojem poslovanju zelo pogrešajo. – AOZ, š. 69, mapa 1946.

516 Gl. na primer dopis NOO četrti Polje dr. Lavriču o nobeni vloženi poli z dne 18. 11. 1945, podobno NOO četrti Vič o nobeni vloženi poli z dne 19. 11. 1945, po drugi strani prim. spremni dopis NOO Mestni odbor Center k poslanim 7 polam z dne 10. 11. 1945 ali spremni dopis NOO četrti Tabor k 25 poslanim

Spremi dopis Okrajnega odbora OF Celje – Mesto delegatu dr. Lavriču z dne 1. decembra 1945, v katerem ga obveščajo o priloženih vrnjenih vprašalnih polah in pa o odvetnikih, ki so njim v Celju nepoznani, zaradi česar jim pol niso mogli vročiti.

(AOZ, š. 69, mapa 1945. Posnel: Boštjan Novak)

Vrhunec začasnega vidiranja v letu 1946: Igor Rosina kot zaupnik sotovarišev in delegata ministrstva za pravosodje

Velika večina tistih odvetnikov, ki zaradi različnih že omenjenih vzrokov⁵¹⁷ niso bili izbrisani iz zborničnega imenika, je vidirane legitimacije prejela v začetku leta 1946 v več zaporednih skupinah. Prvi seznam z najštevilčnejšo skupino 59 odvetnikov in dveh pripravnikov je bil izdan 8. februarja,⁵¹⁸ 7. marca je sledil seznam naslednjih 24 odvetnikov, vključujoč Igorja Rosino, in enega

izpolnjenim vprašalnim polam z dne 20. 11. 1945. V tem pogledu je zanimiv tudi dopis okrajnega odbora OF Celje z dne 1. 12. 1945, ki sicer govori o 9 vrnjenih polah, a s pristavkom, da obenem vrača pisma, naslovljena na njim nepoznane doktorje prava. – AOZ, š. 69, mapa 1945. Gl. fotografijo dokumenta na tej strani.

517 Gl. zgoraj, razdelek Leto 1945: ali odvetništvo sploh še bo? Prevzem poslov zbornice in ustanovitev sosveta.

518 AOZ, š. 70.

pripravnika,⁵¹⁹ 14. marca pa je vidirane legitimacije prejelo še 20 odvetnikov.⁵²⁰ Ohranjeno je neke vrste vmesno poročilo delegata dr. Lavriča Ministrstvu za pravosodje z dne 3. aprila, v katerem poroča, koliko legitimacij odvetnikov je bilo vidiranih do takrat (108), koliko jih je bilo nerešenih (3), koliko pa (začasno) zavrženih (16).⁵²¹ Zadnja skupina je še posebej zanimiva, saj je v naslednjih tednih dr. Lavrič povabil te odvetnike na zaslišanje z namenom, da osebno podajo pojasnila⁵²² (najverjetneje na prejete karakteristike odborov OF).⁵²³ Približno polovica od teh jih je do konca leta 1946 vidirano legitimacijo nato vendarle prejela. Dodatna vidiranja so sledila še 10. aprila in 24. maja, posamična pa še vse do 17. decembra, ko je vidirano legitimacijo prejel zadnji s seznama, ki je najverjetneje končni.⁵²⁴

V tem kontekstu se postavlja vprašanje intenzitete vplivov iz ozadja, zlasti UDV in Komunistične partije, na delo dr. Lavriča. Obstoj komunikacije dokazuje dva dokumenta iz zborničnega arhiva, oba sicer že iz leta 1945,⁵²⁵ vprašanje pa je, kako intenzivna je bila ta komunikacija vse do ustanovitve Komisije za presojo leta 1947.

Menim, da je pri načinu izpeljave procesa vidiranja, še posebej pa pri vprašanju teh dodatnih vidiranj že zavrženih odvetnikov igralo ključno vlogo pomembno dejstvo, da sta bila tako pravosodni minister dr. Pokorn kot tudi delegat dr. Lavrič krščanska socialisti in v okviru te skupine tesna sodelavca, in ne partijca.⁵²⁶ Poseben seznam vseh krščanskih socialistov, ki ga je za potrebe povojne oblasti pripravil neznani avtor in ga hranijo v Arhivu RS, v biografski oznaki dr. Pokorna posebej poudarja, da je bil protipartijsko razporejen, v biografski ozna-

519 A.O.Z., š. 70.

520 A.O.Z., š. 70.

521 A.O.Z., š. 69, mapa 1946.

522 Delegat dr. Lavrič je začasno zavržene odvetnike povabil na zaslišanje 9. 4. 1946 zaradi »vprašanja Vašega vpisa v imenik odvetnikov«. – Prav tam.

523 Iz skupine začasno zavrženih sta dva odvetnika potrditev pravice do odvetništva kasneje prejela tudi s strani Komisije za presojo pravice do odvetništva (dr. Viljem Krejči in dr. Jakob Mohorič). Prim. zgoraj, op. 484. Štirim od odvetnikov, ki jim je dr. Lavrič legitimacije do konca 1946 vseeno vidiral, pa je Komisija potem marca 1947 odvetništvo zopet vzela (to so dr. Aleš Peršin, dr. Jurij Sluga, dr. Ervin Mejak, dr. Anton Ogrizek in dr. Dragotin Vrečko). Zapisnikov zaslišanj nisem našla.

524 Seznam, ohranjen v zborničnem arhivu, je zelo verjetno s konca decembra 1946, tj. iz časa tik pred ustanovitvijo komisije za presojo. – A.O.Z., š. 69, ovoj z imenom »dr. Ivan Tavčar«.

525 Spremeni dopis delegata dr. Lavriča z dne 19. 10. 1945 »Ozni za Slovenijo (major Mitja)«: »Pošiljamo Vam seznam odvetnikov v Sloveniji, na priloženem listu so vpisani oni, ki so bili vpisani po 6. 4. 1941.« – A.O.Z., š. 69, mapa 1945. Dopis delegata dr. Lavriča »Ozni za Slovenijo, Ljubljana« o tem, da mu vrne posojeni disciplinski spis zbornice o odvetniku dr. Egonu Staretu, zoper katerega namerava uvesti »postopanje za črtanje iz spiska odvetnikov«, z dne 19. 7. 1945. – A.O.Z., š. 69, mapa 1946.

526 V KP so bili do svojih sopotnikov iz vrst krščanskih socialistov ves čas previdni ter so jih neredko sumili, da želijo organizirati politično opozicijo. Gl. Vodušek Starič, Prevzem oblasti, str. 105. Gl. tudi SI AS 1931, ZA-600-11, š. 934, elaborat z dne 25. 11. 1949 (avtor neznan): »Krščanski socialisti v Sloveniji« in elaborat z dne 17. 10. 1947 (avtor Borut): »Kratek pregled razvoja krščanskega socializma v Sloveniji«.

ki enega od začasno zavrženih kolegov odvetnikov, tudi krščanskega socialista, pa piše, da mu je bila advokatura vrnjena na izrecno ministrovno intervencijo. To je bil dr. Jakob Mohorič.⁵²⁷ Zanimivo je, da je dr. Mohoriču odvetništvo kasneje potrdila tudi Komisija. Prav tako je ohranjen podatek, da se je minister Pokorn celo uradno pritožil glede samovolje UDV pri aretacijah javnih uslužbencev in predlagal konkretne spremembe postopanja.⁵²⁸

Že 15. marca, torej nekje v drugi polovici procesa vidiranja, je dr. Lavrič spisal posebno okrožnico in jo naslovil na pet stanovskih tovarišev iz različnih krajev izven Ljubljane (Radovljica, Kamnik, Maribor, Ptuj in Celje), med njimi tudi na Igorja Rosino. Pozval jih je, da naj v svojih okoliših, kjer delujejo najmanj trije odvetniki, izmed njih izberejo svoje zaupnike.⁵²⁹ Organizacija med odvetniki s pomočjo tako izbranih zaupnikov je imela v zgodovini zbornice častljivo tradicijo, saj so tak način delovanja prvič vzpostavili in preizkusili že v prvem obdobju delovanja po ustanovitvi zbornic leta 1868, in sicer na Štajerskem z namenom narodno prebujevalnega dela.⁵³⁰

Razlog, zakaj se je delegat dr. Lavrič odločil za korak organiziranja zaupnikov poleg formalno predvidenih zborničnih organov in seveda samega procesa vidiranja, kot je bil v začetku zastavljen, je po mojem mnenju ta, da komunikacija zlasti z odbori OF preprosto ni bila dovolj učinkovita in zanesljiva.⁵³¹ Odločitev, kdo naj bo zaupnik v posameznem okolišu, je dr. Lavrič v skladu s tradicijo zbornice prepustil odvetnikom samim. V Mariboru so odvetniki na sestanku 28. marca 1946 za svojega zaupnika izvolili dr. Rosino.⁵³²

O komunikaciji delegata z dr. Rosino v vlogi zaupnika je ohranjenih nekaj dokumentov.⁵³³ Med njimi je najbolj zanimiv prav zapisnik z omenjenega sestanka, ki ga je delegatu poslal Igor Rosina. Poleg dejstva, da so ga izvolili za zaupnika, in opisa nezadovoljivega materialnega položaja odvetnikov v Mariboru,

527 SI AS 1931, ZA-600-11, š. 934, elaborat z dne 25. 11. 1949 (avtor neznan): »Krščanski socialisti v Sloveniji« (št. 58).

528 Vodušek Starič piše, da naj bi ob tem predlagal, da naj o aretaciji javnega uslužbenca obvestijo njegovega predstojnika in da naj v obvestilu o aretaciji vsaj na splošno navedejo razlog aretacije. – Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*, str. 254.

529 » [...] Zaradi stika Zbornice s člani in zlasti zaradi pocenitve poslovanja bi bilo prav, da bi v vsakem kraju, kjer so trije ali več odvetnikov, odvetniki sami izmed sebe izbrali enega od tovarišev, da bi Zbornica pošiljala nanj vso pošto [...]. Važne so dalje informacije o tem, kaj v enem ali drugem kraju odvetniki delajo, kakšne stike imajo z ljudskimi oblastmi, z ljudskimi sodišči; za vse bodo dalje važne informacije o načrtu za bodoči odvetniški zakon. Dalje je važno stanje Penzijskega fonda in njegova bodoča usoda. Vem, da Vas vse te stvari zanimajo, meni bo pa tudi olajšano delo, če izvem stališče ostalih članov glede teh vprašanj. Razen tega je pa še polno drugih stanovskih zadev, ki zanimajo posameznike, pa tudi Zbornico.« – AOZ, šk. 70, mapa »Zaupniki«.

530 Orožen, *Odvetništvo v Celju*, str. 489–504, tu str. 493.

531 Prim. zgoraj, op. 516.

532 AOZ, š. 70, mapa »Zaupniki«, Rosinov dopis Lavriču, prejet 1. 4. 1946.

533 Vsi dokumenti so ohranjeni v posebni mapi »Zaupniki«. – AOZ, š. 70.

kjer so bili ti po večini še vedno brez poslovnih lokalov, vsebuje tudi kritično opazko o procesnem položaju odvetnikov v kazenskih zadevah⁵³⁴ ter soglasno prošnjo vseh navzočih, da jim delegat pošlje osnutek novega odvetniškega zakona. V dopisu delegatu z dne 30. aprila pa Rosina sporoča, da mu pošilja izpolnjene vprašalne pole za sedem mariborskih odvetnikov, med njimi tudi svojo.⁵³⁵ To je seveda precej povedno, saj so vsi ti vidirane legitimacije že prejeli, očitno pa brez predhodno izpolnjenih vprašalnih pol. Rosina v tem dopisu tudi sprašuje glede tistih nekdanjih mariborskih odvetnikov, o katerih ima malo podatkov, in sicer, ali naj zanje izpolni pole kar sam. Dopis konča z naslednjo prošnjo: »Končno bi me zelo veselilo, ako mi sporočiš ime zaupnika v Ljubljani. Hotel bi s pomočjo tovarišev predavati o položaju odvetnika v Novi Jugoslaviji, pa nimam zadostno materiala. Morda so tovariši o podobni temi že predavali v Ljubljani. Veselilo bi me in vse tuk. tovariše, ako bi dobili prepis takega event. predavanja. Pozdravljam Tebe in Tvojo družino.« V dopisu z 19. julija je prosil dr. Lavriča še za seznam vseh mariborskih odvetnikov, ki so do takrat vidirane legitimacije že prejeli.⁵³⁶

Še en posebej poveden dokument v zvezi z Igorjem Rosino, na katerega sem naletela po naključju in ki zelo lepo odraža etično bistvo načela stanovskega tovarištva, pa je njegova prošnja delegatu Lavriču z dne 17. septembra. V njej je delegata prosil za podelitev posebnega dovoljenja za zastopanje svojega prijatelja Janžeta Toplaka v njegovi civilni zadevi. V tej pravdi bi Rosini kot odvetniku nasproti namreč stal stanovski tovariš, a ne kot odvetnik svoje stranke, pač pa sam kot nasprotna stranka Rosinovega prijatelja v njunem premoženjskem sporu. Rosina utemeljuje: »Osebo ne čutim, da bi s prevzemom zastopstva v tej stvari [...] se prekršil zoper dolžnost odvetniškega tovarištva.« Delegat Lavrič je Igorju Rosini prošnjo odobril v klasični maniri predsednikov predvojne zbornice.⁵³⁷

534 »[...] Glede kazenskih zagovorov je omeniti, da je delo odvetnikov otežkočeno, ker ni dovoljeno do razprave same razgovarjati se s klientom brez prisotnosti uradnih oseb, za razgovor sam pa je potrebno dobiti predhodno posebno dovolilo javnega tožilstva. V praksi vsled tega v večini slučajev do glavne razprave med branilcem in zagovornikom sploh ne pride do osebnega kontakta.« – AOZ, š. 70, mapa »Zaupniki«. Gl. fotografijo dokumenta v poglavju Igor Rosina v očeh povojne oblasti.

535 AOZ, š. 70, mapa »Zaupniki«.

536 AOZ, š. 70, mapa »Zaupniki«.

537 AOZ, š. 69, mapa 1946.

Zaključek

Svoje zaključne ugotovitve in misli bom strnila v obratnem vrstnem redu, kot sem v uvodu oblikovala sklope raziskovalnih vprašanj.

Nova oblast je v odvetniški zbornici leta 1945 brez dvoma vzpostavila svoj nadzor, vendar na podlagi mojega razumevanja zborničnega gradiva vsaj do konca leta 1947 ne v smislu razmišljanj tistih avtorjev,⁵³⁸ po čigar mnenju naj bi že postavitev delegata sama po sebi pomenila popoln prevzem oblasti (pri čemer prvenstveno mislijo na KP v sodelovanju z UDV) in bistveno spremenjen položaj ali celo prelom v delovanju zbornice same. Pregledano gradivo in poskus rekonstrukcije konkretnih dejanj in razmerij po mojem mnenju kažeta – upoštevajoč seveda tako takratne dejanske politične razmere kot tudi zatrjevane želene spremembe politične ureditve – na presenetljivo visoko stopnjo ohranjene (ali dopuščene) avtonomije delovanja,⁵³⁹ sicer v mnogo ožjem krogu odvetnikov kot pred vojno. Kljub bistveno spremenjeni formulaciji poslanstva odvetnika v novem Zakonu o odvetnikih iz leta 1946 je zbornica obdržala svojo finančno avtonomijo (Penzijski sklad), delegat Ministrstva za pravosodje, tudi sam odvetnik, pa je vsakodnevno poslovanje ob naslonitvi na odbore OF opravljal v tesnem sodelovanju s svojimi stanovskimi tovariši, ki so tvorili tudi ostale organe zbornice (pred 1947 sosvet, po tem pa odbor, disciplinski organ in nadzorni svet). Lep odraz nadaljevanja avtonomne tradicije zborničnega delovanja še iz zadnjega obdobja Habsburške monarhije je vzpostavitev mreže zaupnikov za lažjo komunikacijo med odvetniki samimi ter njimi in zbornico leta 1946, navezujoč se na proces vzpostavljanja zborničnega imenika. Fazo delovanja delegata dr. Lavriča, zlasti njegov odnos do zborničnih članov (na primer osebni pogovori po aprilu 1946 s tistimi odvetniki, ki so bili najprej odklonjeni, potem pa so vidirane legitimacije do konca leta vseeno prejeli) ter zbornice kot institucije, zato po mojem mnenju celo bolj zaznamuje duh kontinuitete kot preloma. Oblast odvetništva tudi ni ukinila, kot je v letu 1945 izpričano pričakoval marsikateri odvetnik. Avtonomno držo, dopuščeno ali priborjeno, pa po mojem mnenju najlepše razkrije razrešitev problematike, kdo naj zbornico, za katero je bil za 26. julij 1947 predviden nov ustanovni zbor, vodi. V tej točki je potrebno popraviti netočnost argumentov, na podlagi katerih Jerca Vodušek Starič utemeljuje, da je oblast oz. OZNA/UDV zbornico prevzela v popolnosti. Vodušek Starič piše, da naj bi kandidatno listo za prenovljeno vodstvo za ustanovni zbor v juliju 1947 sestavila kar UDV sama, do takrat pa naj bi zbornico vodil dr. Grosman.⁵⁴⁰ Arhivsko gradivo

538 Melik, Skiti zakladi, str. 96; Jeraj, Melik, *Kazenski proces*, str. 144; Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*, str. 109.

539 Prim. situacijo v kulturni sferi v prvem letu po vojni. – Gabrič, *Leto 1945 in slovenska kultura*, str. 158.

540 Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*, str. 109.

pa izpričuje, da je dr. Grosman kljub zatrjevanim zdravstvenim težavam⁵⁴¹ postal zbornični predsednik šele po izvolitvi prav na julijemskem ustanovnem zboru. Do takrat pa je zbornico vodil delegat dr. Lavrič, ki je za ta zbor pripravil tudi poročilo o svojem delu od prevzema poslov maja 1945 naprej.⁵⁴² V tej zvezi na avtonomno držo kaže posebej dejstvo, da novo vodstvo zbornice praktično v ničemer ne ustreza listi kandidatov, ki naj bi ga bila pripravila OZNA/UDV oz. Mitja Ribičič v sodelovanju z dr. Modicem.⁵⁴³ Še več, za enega od nadzornikov so izvolili celo dr. Vladimirja Ravniharja, ki je bil član nadzornega sveta zbornice že pred vojno in za katerega naj bi Ribičič in dr. Modic izrecno želela, da bi mu odvetništvo sploh vzeli.⁵⁴⁴

Stanovsko tovarištvo v soočenju z globokimi posegi oblasti ni imelo moči zaščititi vsakega odvetnika, še posebej, če je bil politični pritisk, osredotočen nanj osebno, prevelik. Po drugi strani pa ravno primera dr. Vladimirja Ravniharja in dr. Vladimirja Šukljeta,⁵⁴⁵ ki ne le, da ohranita odvetništvo, pač pa celo ostaneta oz. postaneta del zborničnih organov, po mojem mnenju nakazujeta, da je poleg odvetnikovega osebnega ugleda⁵⁴⁶ in ostalih bolj ko ne naključnih okoliščin temu zelo verjetno botrovalo tudi stanovsko tovarištvo med tistimi odvetniki, ki so to še želeli ostati, in tistimi, ki so takoj po vojni prevzeli razne druge funkcije, bolj ali manj blizu oblasti. Kljub neugodni kategorizaciji s strani UDV so odve-

541 Prim. zgoraj, op. 505.

542 Besede iz tega summarne besedila poročila delegata dr. Lavriča, ki si gotovo zaslužijo, da jih dobesedno navedem, in ki tudi najgloblje razkrivajo zmotno oceno Jelke Melik o zborničnem delegatu, ki naj bi bil gola izpostava oblasti (prim. zgoraj, op. 430), so: »Izredno veliko število je onih, ki so po 6. 4. 1941 umrli, med njimi so bili tudi taki, ki so dali svoja življenja kot borci, talci ali žrtve okupatorja v internaciji. Dolžnost naša je, da se spomnimo vseh umrlih tovarišev, posebno še onih, ki so dali svoja življenja za boljšo bodočnost svojega naroda. Pozivam vse, da se vseh teh tovarišev spomnimo v enominutnem molku in na način počastimo njih spomin.« – AOZ, š. 69, mapa 1946.

543 Vodušek Starič, Prevzem oblasti, str. 109. Pri dobesednem prepisu je moralo priti do napake, saj Heliodor Modic ob volitvah v nov odbor zbornice julija 1947 še ni bil minister, pač pa njegov pomočnik. Prim. zgoraj op. 435.

544 Vodušek Starič, Prevzem oblasti, str. 109. V zborničnem arhivu sem našla posebno pismo dr. Ravniharja vodstvu Zbornice, skupaj s celotnim besedilom zaključnega obrambnega govora za dr. Borisa Furlana, v katerem zbornici poroča o svojem zagovoru. Namen pisma na začetku pojasni s tem, da se osebno čuti odgovornega in zavezanega za svoj način branjenja, ki so ga v tisku hudo napadli, samo Zbornici. AOZ, osebna mapa Vladimirja Ravniharja. V monografiji o procesu proti t. i. Nagodetovi skupini to pismo ni omenjeno. – Jeraj, Melik, *Kazenski proces*.

545 Prim. zgoraj, op. 465.

546 Mislim na širši družbeni ugled, zlasti tudi v narodnozavednem smislu. Dr. Vladimir Ravnihar je bil namreč v času prvega »prevrata«, kot sam imenuje prevzem oblasti s strani Narodne vlade 31. 10. 1918, njen poverjenik za pravosodje, ki je izvedbo prevzema oblasti na sodiščih zasnoval in s pomočjo svojih sodelavcev tudi izvedel. O tem V. Ravnihar, *Kako je bilo*, str. 376–373. Prim. zgoraj, op. 494. Poleg tega je pri Vladimirju Ravniharju potrebno upoštevati tudi dejstvo, da sta oba njegova otroka že zelo zgodaj postala člana KPS, še posebej pa sta bila oba požrtvovalna organizatorja odpora v okviru OF vse od njenega začetka. Sin Evgenij, do začetka vojne odvetniški pripravnik pri očetu, je zaradi tega na pritisk okupatorja leta 1944 ta status izgubil (o tem več zgoraj in op. 481). Hči Božena, zdravnica, pa je bila v tisti skupini zdravnikov, ki je prva v večjem številu odšla v partizane že maja 1942.

tništvo v letu 1947 zadržali na primer še dr. Jože Ilc (prvotno s strani Zbornice predlagani predsednik, a kot piše Vodušek Starič, s strani dr. Modica in Ribičiča zavržen⁵⁴⁷), dr. Joachim Ražem⁵⁴⁸ in dr. Jakob Mohorič (slednji po intervenciji ministra Pokorna, tesnega tovariša, predvojnega odvetnika in tudi krščanskega socialista). V tem kontekstu je potrebno po mojem mnenju vsaj do jeseni 1947, tj. dokler je bil pravosodni minister dr. Jože Pokorn, upoštevati do sedaj podce-njen vpliv, ki so ga tako na razvoj dogodkov v zvezi z zbornico kot tudi na usode posameznih odvetnikov kljub UDV in Partiji (pri delu Komisije) imeli prav krščanski socialisti. Verjetno bi bilo smotrno v tej luči analizirati tudi ozadje štirih uspešnih pritožb odvetnikov na Vrhovno sodišče.

Upoštevajoč predstavljeni kontekst je jasno, da so bili razlogi za odvzem odvetništva (tudi) dr. Igorju Rosini globoko politični in z razlogi, navedenimi v odločbi Komisije, nimajo nič skupnega. V jeziku časa bi lahko uporabili značilni termin partijske politike, ki so ga uporabili tudi za Igorja Rosino, in sicer v ročnem pripisu na hrbtni strani predloga Fedorja Koširja, predsednika KUZOP-a, vladi o razrešitvi dr. Rosine z mesta vodje štajerske podružnice Komisije za ugotavljanje vojnih zločinov decembra 1945 zaradi »politične nezanesljivosti«, in sicer, da bo dr. Rosina v okviru reorganizacije ministrstev in ustanov »reduciran«.⁵⁴⁹

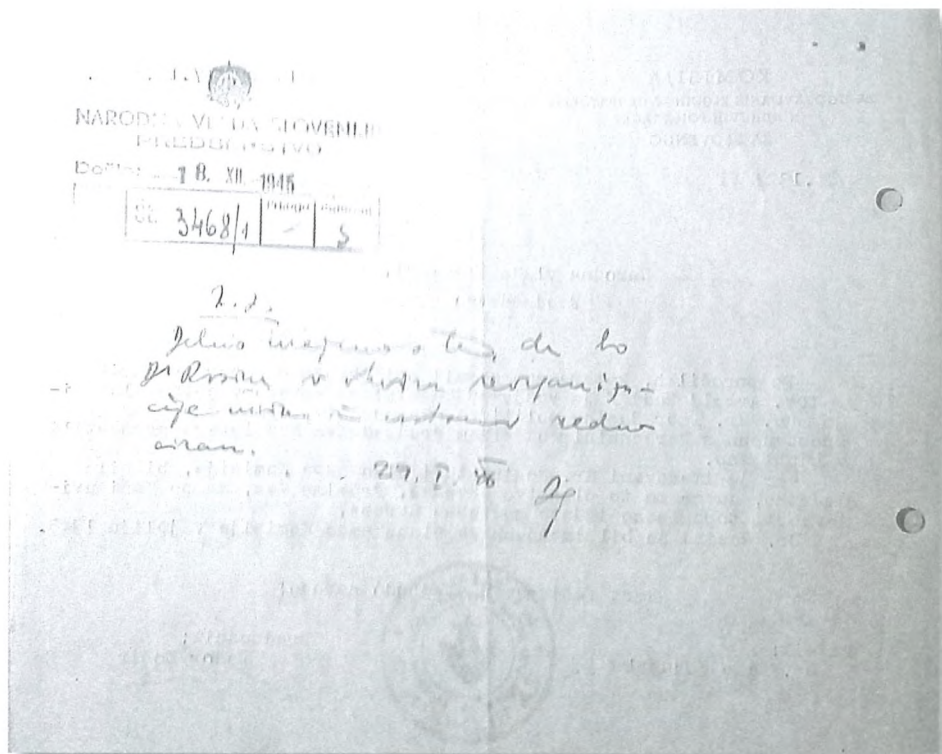
Lahko bi rekli, da je bil Rosina v marcu 1947 »reduciran« že drugič. Ali je temu tudi tedaj botrovala ocena o zgolj pasivni politični nezanesljivosti ali pa so morda v Partiji ocenili, da obstaja realna možnost, da bi se Igor Rosina dejavno vključil v poskuse organiziranja predvojnih političnih zavezništev, ostaja po mojem mnenju odprto. Na to bi kazalo dejstvo, da je UDV o njem podobno kot o njegovem mariborskem stanovskem tovarišu Avgustu Reismanu dosje vodila še v šestdeseta leta,⁵⁵⁰ takrat pa s tem zaradi njegove neaktivnosti prenehala. Ni pa iz Rosinovega dosjeja razvidno, da bi informatorjem UDV prišlo na uho čudenje nad njegovim odstopom od linije OF, ki si ga je decembra 1945 v svoj skriti dnevnik pribeležil njegov dober osebni in družinski prijatelj ter stanovski tovariš Makso Šnuderl.

547 Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*, str. 109.

548 Tako kot dr. Ravnihar je bil tudi dr. Ražem v letu 1947 med odvetniki obtoženih v t. i. Nagodetovi skupini.

549 Gl. Vodušek Starič, *Prevzem oblasti*, str. 378. Prim. zgoraj op. 474–476.

550 AOA, osebna mapa dr. Avgusta Reimana in AS 1931 RSMZ SRS (I. del), teh. enota 411 (mapa dr. Reisman Avgust). Prim. poglavje O odnosu Igorja Rosine do poveljne politične stvarnosti v poročilih sodelavcev UDV.

Ročni pripis na hrbtni strani Predloga predsednika Komisije za ugotavljanje vojnih zločinov Fedorja Koširja z dne 17. decembra 1945 vladi, da se Igorju Rosini zaradi politične nezanesljivosti, odvzame funkcija vodje štajerske podružnice te iste komisije. Pripis, ki pravi, da bo dr. Rosina ustrezno reduciran v okviru reorganizacije ministrstev, s čimer naj bi bila zadeva delno urejena, je datiran z dne 29. januarja 1946. (SI AS 223, š. 2, mapa 1, dok. 3468 (hrbta stran). Posnela: Katja Škrubej)

Igorju Rosini je bilo na podlagi njegove druge prošnje⁵⁵¹ odvetništvo končno vrnjeno leta 1961⁵⁵² po tem, ko so leta 1957 *Zakon o odvetništvu* iz 1946 bistveno spremenili in je zbornica pri sprejemanju svojih članov spet postala formalno samostojna.

551 Prvič je vložil prošnjo leta 1951. Zbornica ji je kljub relativno zadržanemu mnenju njegovih mariborskih stanovskih tovarišev ugodila, potrditev pa je zavrnil takratni Minister za pravosodje. AOZ, osebna mapa Igorja Rosine. Prim. zgoraj op. 435.

552 Prav tam in osebna mapa Igorja Rosine.

